

HOLE kommune

OOF har ryddet og merket
stier i Marka i 50 år.
DU ER VEL MEDLEM?
Oslo og Omegn Viltforening

Kongens Utsikt 1,5
Sørsetra 4
Sollihøgda 12

KONGSBUENA

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	Vedtak.....	5
2	Oppsummering.....	6
2.1	Satsninger i budsjett 2019 og økonomiplanperioden 2019-2022	8
2.1.1	Administrasjon og fellesutgifter	8
2.1.2	Skole	8
2.1.3	Barnehage.....	8
2.1.4	Helse	8
2.1.5	NAV Hole.....	8
2.1.6	Pleie, rehabilitering og omsorg.....	9
2.1.7	Tiltak for funksjonshemmede.....	9
2.1.8	Teknisk drift/Eiendom	9
2.1.9	Areal og byggesak.....	9
2.1.10	Kultur og fritid	10
2.2	Mål om stabil og bærekraftig økonomisk utvikling	11
2.2.1	Målstyring.....	11
2.2.2	Bygge opp buffer – bærekraftig økonomi	11
2.2.3	Investeringsbehov - strukturelle endringer - nye utfordringer for økonomien	11
3	Status.....	12
3.1	Kommunens finansielle situasjon	12
3.1.1	Netto driftsresultat i % av brutto driftsinntekter	12
3.1.2	Disposisjonsfond i % av brutto driftsinntekter	13
3.1.3	Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter	14
3.2	Kostnadsutviklingen.....	15
3.3	Kvalitet på tjenestene	17

3.4	Økonomisk status og prognose for 2018	17
4	Utfordringer i økonomiplanperioden	18
4.1	Befolkningsvekst og vekst i målgrupper	18
4.2	Noen konkrete vekstutfordringer	19
4.2.1	Pleie og omsorg - morgendagens utfordringer – nye muligheter og løsninger	19
4.2.2	Skole og barnehage	20
4.2.3	Behovet for kommunale boliger	20
4.2.4	Folkehelse	20
4.2.5	Samhandlingsreformen	21
4.2.6	Innovasjon og ny praksis til brukernes beste	22
4.3	Andre utfordringer	22
4.3.1	Kompetanse/-rekruttere og beholde	22
4.3.2	Sykefravær	22
4.3.3	Beredskap	22
5	Budsjettprosessen	24
6	Kommunens styringssystemer	25
6.1	Verdier og ledersetninger	25
6.2	Kommuneplanmelding/årsmelding	26
6.3	Årshjul	26
7	Økonomiske rammebetingelser	27
7.1	Statsbudsjettet	27
7.2	Driftsbudsjettet	27
7.2.1	Økonomiske oversikter drift	28
7.2.2	Sentrale inntekter / frie inntekter	31
7.2.3	Eiendomsskatt	31
7.2.4	Andre generelle statstilskudd – sentrale inntekter	32
7.2.5	Finansinntekter og - utgifter	32

7.3	Lånegjeld til investeringer.....	33
7.4	Fondsbeholdning	33
8	Drift av kommunens tjenester.....	35
8.1	Politisk vedtatte strategier for å nå mål	36
8.2	Administrasjon og fellesutgifter.....	37
8.1	Skole.....	40
8.2	Barnehage	46
8.1	Helse.....	52
8.2	NAV Hole	55
8.3	Pleie, rehabilitering og omsorg.....	59
8.4	Tiltak funksjonshemmede.....	65
8.5	Areal, byggesak og miljø	69
8.6	Teknisk / Eiendom.....	72
8.7	Kultur og fritid, kirken	77
9	Strategisk samarbeid, eierskap og prosjekter	84
9.1	Interkommunale samarbeid	84
9.2	Eierinteresser.....	84
10	Investeringsplan 2019-2022	85
11	Kommunale gebyrer	88

1 Vedtak

1. Skattøret for 2019 fastsettes til den høyeste lovlige sats i henhold til Stortingets vedtak.
2. Økonomiplanens første år gjelder som årsbudsjett for 2019.
3. Årsbudsjett 2019 og økonomiplan 2019-2022 vedtas som det fremgår av kap 7.2.1 budsjettskjema 1a og 1b drift. Rammene gis som netto utgiftsramme, dvs. etter fradrag av de inntekter og innbetalinger som er direkte henførbart til rammeområdet.
4. Eiendomsskatt:
  - Det legges opp til å videreføre eiendomsskatt på boliger og fritidseiendommer med laveste sats (2 promille). Bunnfradrag økes fra kr 400.000 til kr. 800.000 i 2019.
  - Eiendomsskatten tas opp til årlig vurdering.
5. Kommunale avgifter og gebyrer vedtas i tråd med budsjettdokumentet kap 11 Kommunale gebyrer og egne gebyrreglementer for Plan, oppmåling og byggesak samt VA (vann og avløp).
6. Rådmannen har fullmakt til å fordele avsetningen til lønnsoppjøret med kr. 10.293.000 inkl sosiale avgifter på tjenesteområdene.
7. Investeringsbudsjettet vedtas med brutto investeringsutgift på kr 23.000.000 fordelt med kr 17.800.000 på ikke-rentable investeringer og kr 5.200.000 på rentable investeringer. Investeringsbudsjettet er bindende på investeringsprosjekt og planlagt finansiering.
8. For finansiering av investeringsbudsjettet for 2019 vedtas følgende låneopptak:
  - a. Låneopptak til investeringer med inntil kr. 20.429.000.
  - b. Låneopptak til videreutlån (Startlån) med inntil kr. 10.000.000.
  - c. Avdrag betales i hht ordinær nedbetalingsplan for det enkelte lån.
  - d. Serielån.
  - e. Rådmannen gis fullmakt til å velge finansieringskilde og akseptere lånevilkår jf. finansreglementet.

2 Oppsummering

Rådmannens forslag til årsbudsjett 2019 og økonomiplan 2019-2022 sikrer Hole kommune et økonomisk handlingsrom og legger grunnlag for investering i skole og andre prioriterte områder slik at vi kan sikre velferd og valgfrihet for nåværende og fremtidige generasjoner.

Økonomiplanen for de neste fire årene er innrettet på å møte behovet for en større ungdomsskole og FRE16 (fellesprosjektet for Ringeriksbanen og ny E16) med planlagt byggestart 2021/22. FRE16 påvirker hele kommunen og alle tjenesteområder. Disse utfordringene og behovet for å bygge opp egenkapital og driftsfond begrunner for at forslaget innebærer videreføring av eiendomsskatt i 2019, men på et noe lavere nivå gjennom økt bunnfradrag.

Det nasjonale utfordringsbildet med økning i andelen eldre, mindre vekst i oljefondet, klimautfordringer, økte renter og økte forventninger til velferdstjenestene innebærer forventninger til omstillinger og effektiviseringer lokalt.

Rådmannen foreslår et brutto driftsbudsjett i 2019 på 486 mill. kroner, og et netto driftsresultat til avsetning disposisjonfond med 12 mill. kroner. Avsetningen vil bl.a. gå inn som egenkapital til bygging av ny ungdomsskole.

Næringsutvikling

Hole kommune vil øke satsningen på næringsutvikling, blant annet for å møte mulighetene som kommer med Ringeriksbanen og ny E16. Kommunen fortsetter kommunikasjonen med det lokale næringslivet ved invitasjon til møter for å styrke dialogen, og for å avklare hva kommunen må gjøre for å bli en bedre tilrettelegger.

Hole kommune ønsker å styrke og videreutvikle Helgelandsmoen næringspark og jobber målrettet opp mot nasjonale myndigheter for å få avkjøring på Helgelandsmoen.

Hovedutfordringer

Utbygging av Ringeriksbanen og ny E16 gir store muligheter, men også utfordringer for kommunen.

Det statlige planarbeidet gir konsekvenser for alle tjenesteområder i kommunen og krever ressurser til oppfølging. Dette fører til økt sårbarhet for å takle akutte hendelser og behov, og reduserer fleksibiliteten i driften. Det er en viktig ledersatsing innenfor alle tjenesteområder å fokusere på at medarbeiderne opprettholder motivasjon og engasjement framover.

Gode planer er en forutsetning for at kommunen kan styres i ønsket retning og det jobbes målrettet med rullering av kommuneplanen. Kommuneplanens planprogram er vedtatt inneværende år og det er lagt opp til vedtak av samfunnsdelen innen utgangen av 2018.

Spesielle satsninger

I Holeskolen skal vi redusere spesialundervisningen og sikre alle elever tilpasset opplæring, og vi skal redusere antall elever som opplever seg mobbet.

Ytterligere satsing på skolen gjøres ved oppgraderinger av inventar, digitale undervisningsverktøy og PC'er til elever og lærere.

Det satses på reduksjon av vedlikeholdsetterslep på kommunale formålsbygg ved å øke avsetning til oppgraderinger og sette av midler til energiøkonomisering.

Videre er kirken et satningsområde hvor rådmann blant annet innstiller på tilskudd til investering i delfinansiering av sprinkelanlegg i Bønsnes kirke og gjennomføring av siste del av gravplassutvidelsen.

HØRNING

2.1 Satsninger i budsjett 2019 og økonomiplanperioden 2019-2022

Her følger de store linjene for prioriteringer som angår innbyggernes hverdag, samt foreslåtte priser på tjenestene:

2.1.1 Administrasjon og fellesutgifter

Administrasjonen skal vektlegge tiltak for kostnadseffektiv drift gjennom motiverte medarbeidere, godt lederskap og gode omstillings- og effektiviseringsprosesser. Det er i forslag til budsjett og økonomiplan satt av midler til nødvendig oppgradering av IT-infrastruktur for å styrke sikkerheten og gi muligheter for ytterligere effektiviseringer.

2.1.2 Skole

Arbeid med reduksjon av spesialundervisning og mer tilpasset opplæring i den ordinære undervisningen er en satsning, sammen med videre satsning på å bedre elevenes skolemiljø. Midler til planlegging av utvidelse av ungdomsskolen er innarbeidet med en bevilgning på 1,6 mill kr. Det er nedsatt en prosjektgruppe som er i gang med dette arbeidet.

Økning i pris på SFO- plass følger prisvekst på 2,4 %.

2.1.3 Barnehage

Hole har full barnehagedekning og presset på kapasiteten har avtatt grunnet lavere fødselstall og tilflytting.

Holebarnehagene arbeider med ulike prosjekter som gir kvalitet i arbeidet med barn og barns utvikling. I 2019 blir det en spesiell satsning på implementering av Holemodellen, en samhandlingsmodell for alle områder som leverer tjenester til barn og barnefamilier i Hole kommune.

I 2019 skal det utarbeides en plan for hvordan behovet for barnehageplasser skal dekkes frem mot 2030.

Pris på barnehageplass følger makspris i statsbudsjettet.

2.1.4 Helse

Tjenesteområde helse skal bidra til at Holes innbyggere i størst mulig grad kan oppleve tilstand av trivsel og velvære, mestre normale utfordringer i livet, gjennomføre skolegang, arbeide og være i stand til å bidra til samfunnet rundt seg. Avdelingen jobber for å styrke det allmenpedagogiske perspektivet slik at flere barn favnes i den ordinære opplæringen. En satsning er arbeidet med implementering av Holemodellen, en samhandlingsmodell for alle områder som leverer tjenester til barn og barnefamilier i Hole kommune.

2.1.5 NAV Hole

For alle fagområdene i tjenesten skal sysselsetting, arbeid og aktivitet være fremtredende i arbeidet med de ulike brukergruppene.

Holemodellen berører også fagområder under NAV og implementeringen blir en satsning også her.

2.1.6 Pleie, rehabilitering og omsorg

Videreføring av satsningen på velferdsteknologi, og profesjonalisering av tjenestetildeling skal bidra til å løse behov for tjenestene i PRO. Det fremkommer av planarbeidet for vei og bane at Hole bo- og Rehab ikke kan benyttes til sitt formål i anleggsperioden for vei og bane. Arbeidet med å finne erstatningsløsning for tjenestene som rammes er i gang og må intensiveres i 2019.

2.1.7 Tiltak for funksjonshemmede

Hverdagsmestring for brukerne og systematisk jobbing med kompetansehevende tiltak skal styrke tjenestene for TFF.

I samarbeid med PRO står utprøving og implementering av velferdsteknologi som en satsning i 2019.

Arbeidet med å finne erstatninger for tjenestene som rammes av vei og bane er i gang, og må intensiveres i 2019.

2.1.8 Teknisk drift/Eiendom

Overordnet jobber området med kvalitets- og systemforbedringer blant annet gjennom videreutvikling av IK-bygg. Programmet vil fra 2019 også omfatte digital brannbok og renholdsplan.

Det satses på å redusere etterslepet på vedlikehold og oppgraderinger av kommunale bygg og anlegg. Samtidig som det fokuseres på tilrettelegge for en mer miljøvennlig bygningsmasse, blant annet ved energiøkonomiseringsprosjekt og strategi for å imøtekomme forbudet mot bruk av fyringsolje til oppvarming.

Utover dette er det særlig satt fokus på tiltak ifm. kommunens overordnede beredskapsarbeid.

2.1.9 Areal og byggesak

Tjenesteområdet jobber målrettet med effektivisering av tjenestene, blant annet ved prosjektet "klart språk" som skal gjøre saksbehandlingen mer tilgjengelig ved at vedtakene blir lettere å forstå.

Utover dette jobbes det med å innhente nødvendig bistand på en kostnadseffektiv måte ved inngåelse av rammeavtaler for konsulentbistand og rådgivertjenester i samarbeid med Ringerike kommune.

Avdelingen fortsetter arbeidet med rullering av kommuneplanen, har eliminert restanser på oppmålingstjenestene og gjennomfører byggesaksbehandling godt innenfor lovens krav. Dette gjør området styrket til å møte de særlige utfordringene som konsekvens av Fellesprosjektet Ringeriksbanen og ny E-16. Den statlige reguleringsplanen vil fremdeles være en særlig ressursmessig utfordring for tjenesteområdet å håndtere i tillegg til normal tjenesteproduksjon innenfor de ulike myndighetsoppgavene.

2.1.10 Kultur og fritid

Kultur og fritid skal fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle får mulighet til å delta i kulturaktiviteter. Kulturopplevelser i skolen skjer gjennom tilbud i den kulturelle skolesekken, og tilsvarende til eldre gjennom den kulturelle spaserstokken. Buskerud fylkeskommune faser i 2019 ut muligheten til å søke om tilskudd til den kulturelle spaserstokken. Kultur og fritid har derfor omprioritert kr 25 000,- til kulturtilbud for eldre i institusjon i 2019.

Kultur og fritid gir tilskudd for å sikre tilbud gjennom Buskerudmuseene, Ringerike kultursenter, Flerbrukshallen Hønefoss Arena, DNT og Skiforeningen. En del av satsningen på samarbeide med frivillige er tilskudd til lag og foreninger innen velferd, kultur og idrett.

Kulturskolen er redusert med 32% stilling som tilpasning til lavere elevtall. Brukerbetalingen i kulturskolen er økt fra kr 1650 til kr 1750.

Forhandlinger om kompensasjon med FRE16 og nye løsninger for fysisk aktivitet og friluftsliv blir prioritert i 2019.

Det er en målsetning for området å sikre kirken gode rammevilkår. I budsjettet er kirken et satsningsområde. Det innstilles blant annet på investeringer til delfinansiering av sprinkling til brannsikring av Bønsnes kirke og gjennomføring av siste del av gravplassutvidelsen.

2.2 Mål om stabil og bærekraftig økonomisk utvikling

2.2.1 Målstyring

- Hole kommune styrer på resultat og kvalitet gjennom målekort. Endring av styringssystem innebærer å legge til rette for at kommunestyret kan styre på kvalitet og resultat framfor rammestyring.
- Kommunenes plansystem er viktig som styringsverktøy. For å kunne styre på kvalitet og resultat, må mål som fastsettes og resultater som forventes oppnådd, ha basis i de til enhver tid gjeldende planer.

2.2.2 Bygge opp buffer – bærekraftig økonomi

Hole kommune har vært gjennom en utfordrende økonomisk situasjon som følge av reduksjon i skatteinntektene. Hole kommune må i de nærmeste årene sikre velferden og valgfriheten for innbyggerne ved en nøktern og ansvarlig økonomisk politikk. Det innebærer å sette av midler til uforutsette inntektsendringer og hendelser for å trygge driften samt bygge opp en egenkapital til investeringer. I første rekke i ny ungdomsskole.

Anbefalte økonomiske måltall som kommunestyret har lagt til grunn i økonomiplanperiode er:

- Det er et mål å avsette 2% av budsjetterte brutto driftsinntekter til disposisjonsfond årlig.
- Det er et mål å ha et disposisjonsfond på 10% av brutto driftsinntekter.
- Det er et mål å betale låneavdrag fullt ut i henhold til nedbetalingsplan for det enkelte lån, dvs ikke tilpasse låneavdragene til minimumskravet i Kommuneloven §50 nr 7.
- Det er et mål å ha langsiktig gjeld på forsvarlig nivå i forhold til driftsinntektene

2.2.3 Investeringsbehov - strukturelle endringer - nye utfordringer for økonomien

Innenfor en rekke områder er det behov for å investere i nye og mer funksjonelle bygninger for å kunne ta driften ytterligere ned. Investeringer som finansieres med låneopptak genererer nye utgifter i driftsregnskapet i form av renter og avdrag. Det betyr at før vi kan ta store kostnadskrevende investeringer så må driften ned for å oppnå handlingsrom til å kunne tåle økning i rente- og avdragsutgifter.

Samtidig vil kostnadskrevende brukere med spesielle behov, stor andel elever med spesialundervisning og flere eldre med økt tjenestebehov trekke driften opp.

Det er nødvendig å se investeringsbehovene i sammenheng med befolkningsprognoser og økonomiske rammebetingelser i ett lengre tidsperspektiv enn de fire-årige økonomiplanene legger opp til. Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan 2018-2038 ble presentert for kommunestyret på Plan- og perspektivkonferansen juni 2018 og legges til grunn for rådmannens forslag til investeringsplan.

3 Status

3.1 Kommunens finansielle situasjon

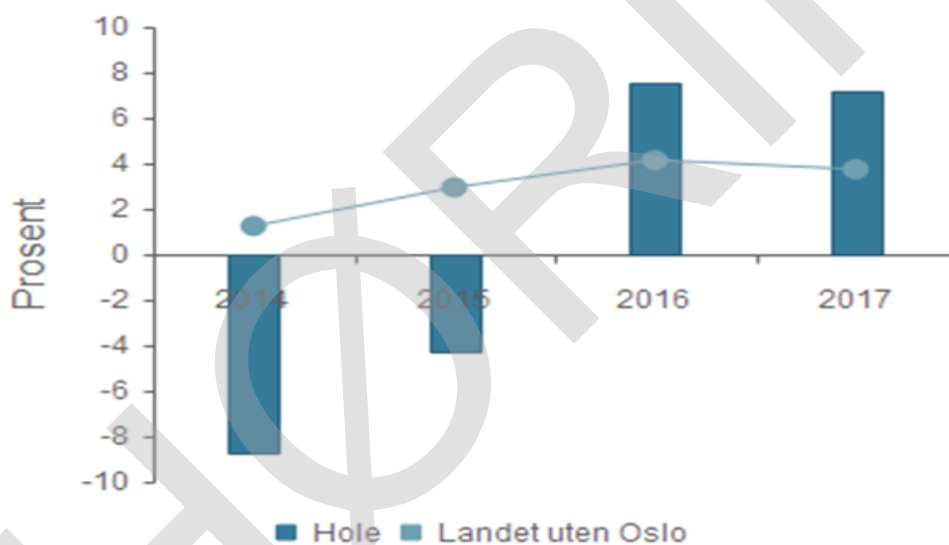
Det er de senere årene vært fokus på handlingsregler og økonomiske målsettinger for kommunene. Motivasjonen for det er å sikre godt og stabilt tjenestetilbud over tid.

Kommuner med lite bærekraftig økonomi kjennetegnes ved

- lave eller ingen frie tilgjengelige midler, dvs disposisjonsfond under 5 prosent av driftsinntektene.
- et netto driftsresultat under 1,75% av driftsinntektene og
- en gjeldsbelastning over 75% av driftsinntektene.

3.1.1 Netto driftsresultat i % av brutto driftsinntekter

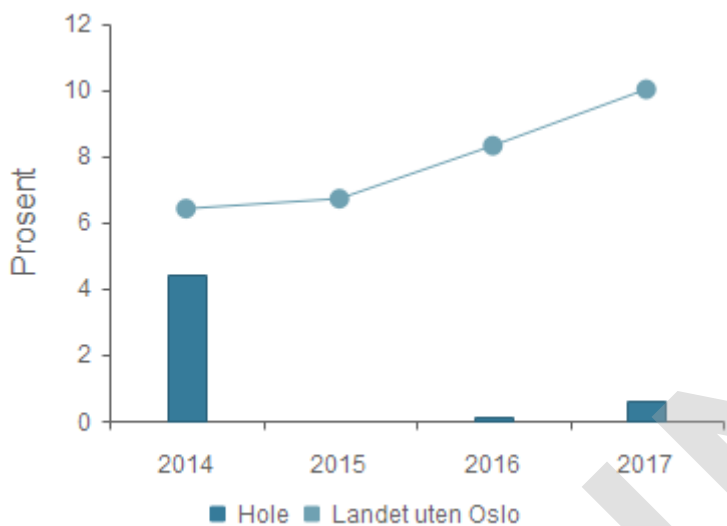
Netto driftsresultat er hovedindikator for mål på økonomisk balanse. Netto driftsresultat viser driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva kommunen sitter igjen med til avsetninger til å takle svigninger i økonomien og investeringer.

Netto driftsresultat utgjorde 7,1 prosent av driftsinntektene i Hole i 2017. Det er over snittet for landet og bransjenormen på 1,75-2 prosent. 2014 og 2015 preges av akkumulert underskudd pga vesentlig endring i skatteinntektene.

3.1.2 Disposisjonsfond i % av brutto driftsinntekter

Disposisjonsfond er oppsparte midler som fritt kan benyttes til finansiering både i drifts- og investeringsregnskapet.

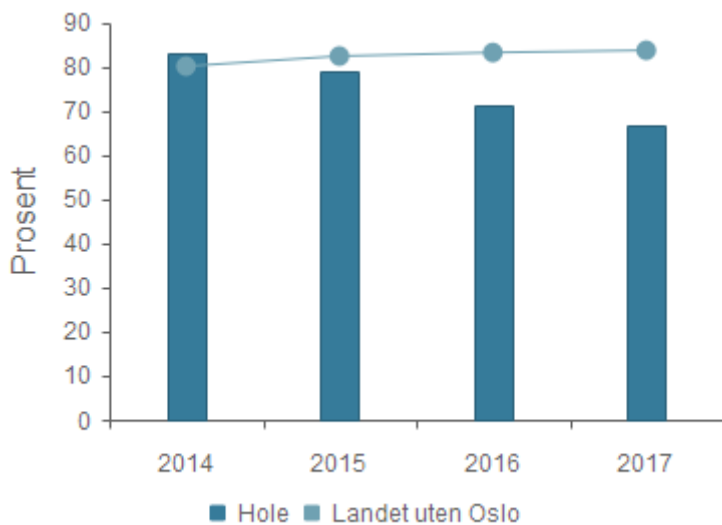
	2014	2015	2016	2017
Hole	4,4 %	0,0 %	0,1 %	0,6 %
Landet uten Oslo	6,4 %	6,7 %	8,3 %	10,0 %

Disposisjonsfondet er kommunens reserver for å dekke uforutsette utgifter og sviktende inntekter samt egenfinansiering av investeringer. Det bør utgjøre 10% av driftsinntektene.

Hole hadde et disposisjonsfond på 2,6 mill kr (0,6 prosent av driftsinntektene) pr 31.12.2017. Det er et meget lavt resultat i forhold til landsbasis og bransjenormen.

Overskudd i 2017 på 22,3 mill kr er vedtatt avsatt til styrking av disposisjonsfondet, forutsatt at resultatet gir rom for avsetningen. I økonomiplanen er det lagt opp til å videreføre styrking av disposisjonsfondet.

3.1.3 Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter

	2014	2015	2016	2017
Hole	83,1 %	79,0 %	71,0 %	66,7 %
Landet uten Oslo	80,0 %	82,3 %	83,1 %	83,6 %

Netto lånegjeld bør holdes under kontroll for å unngå for stor renterisiko, spesielt i tider med lave renter. Netto lånegjeld bør helst være under 75 prosent av årlige driftsinntekter.

Hole har de senere årene hatt en lånegjeld som er forsvarlig i forhold til driftsinntektene, og innebærer at det er lite rom for nye låneopptak. Netto lånegjeld i konsernet var 67 prosent av driftsinntektene i 2017. Lånegjelden (gjeldsgraden) har minket de siste fire årene og har naturlig sammenheng med akkumulert underskudd og ROBEK. Fylkesmannen har meldt kommunen ut av ROBEK etter at årsregnskapet for 2017 ble behandlet i juni.

3.2 Kostnadsutviklingen

Analyseverket Framsikt benyttes bl.a. til å sammenligne behovskorrigerede netto driftsutgifter i Hole med andre kommuner.

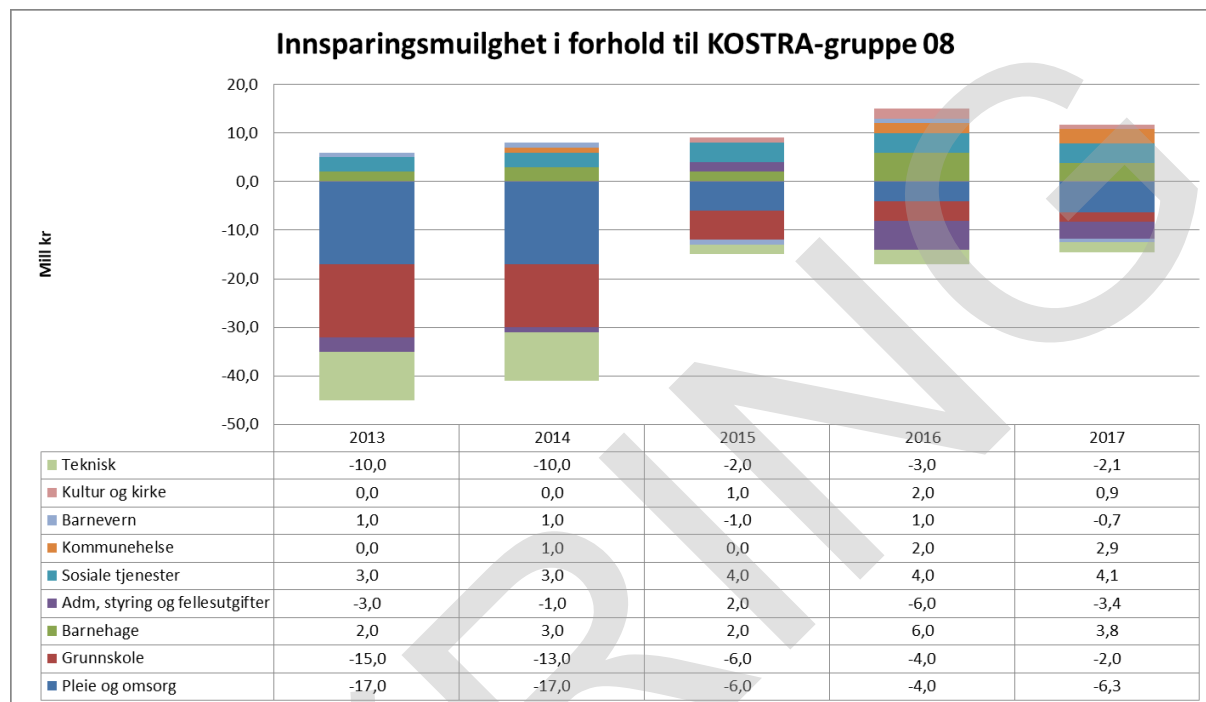
Oversikt innsparingsmulighet ift sammenligningskommuner (mill. kr) - 2017:

Figuren over viser kostnadsforskjeller mellom Hole og andre kommuner i millioner kroner. Figuren viser at vi nærmer oss kostragruppe 8 på total-tall. Vi ser hvor mye Hole kan spare ved å drive med samme kostnadsnivå som de andre kommunene. Samlede behovskorrigerede netto driftsutgifter var 2,7 millioner kroner høyere enn gjennomsnittet i Kommunegruppe 8 i 2017. Hole drev tjenestene 0,9 millioner kroner dyrere enn Skaun og 25,9 mill kr rimeligere enn Nord-Aurdal. Figuren viser også hvilke tjenester som drives dyrt og billig sammenlignet med Kommunegruppe 8 og de andre kommunene. I forhold til kommunegruppen brukte Hole i 2017 mer penger på disse tjenestene: PLO (6,3 mill), grunnskole (2 mill), adm (3,4 mill), barnevern (0,7 mill) plan/byggesak (0,2 mill) og andre områder(3,3 mill – her under Brann og redning med 2 mill kr og kirken med 1 mill kr). Utgiftene er lavere innenfor barnehage (3,8 mill), sosial (4,1 mill), helse (2,9 mill), barnevern (1 mill), samferdsel (1,2 mill), kultur og idrett (2,3 mill)).

Kostnadsnivået i Hole er redusert kraftig siden 2013, sammenlignet med gjennomsnittet i kommunegruppe 8. I 2013 var kostnadene i Hole 39 millioner kroner høyere enn gjennomsnittet i kommunegruppe 8, ifølge beregninger gjort av Agenda Kaupang. I 2017 er utgiftene i Hole 2,7 millioner kroner høyere, ifølge Framsikt-analysen. Metodene i de to analysene er tilnærmet lik.

Figuren under viser hvor mye utgiftene i Hole ville øke med kostnadsnivået i kostragruppe 8 i årene 2013-2017.

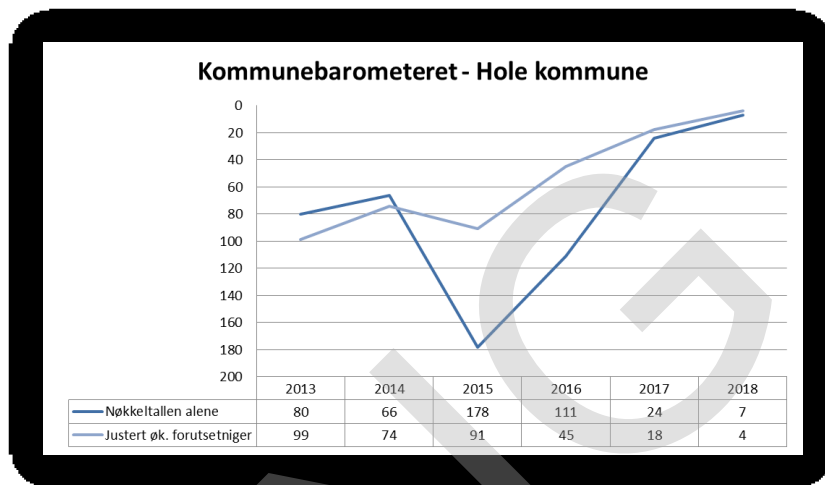
Figuren over viser at kostnadsnivået har sunket innenfor mange områder. Utgiftene har sunket mest innenfor grunnskole, PLO og teknisk.

3.3 Kvalitet på tjenestene

Kommunebarometeret utarbeides årlig av Kommunal Rapport og er en sammenlikning av landets kommuner, basert på 141 nøkkeltall innen 12 ulike sektorer. Hensikten er å gi beslutningstakere – særlig lokalpolitikere – en lettfattlig og tilgjengelig oversikt over hvordan kommunene drives.

Hole havnet på en 4. plass i Kommunebarometeret 2018 fra Kommunal Rapport. Da har vi korrigert plasseringen med hensyn til økonomiske rammebetingelser. Det er en forbedring fra 18. plass i 2017.

Kommunal rapport begrunner den gode plasseringen med at Hole kommune har gode nøkkeltall innen grunnskole og pleie- og omsorg – de to klart viktigste sektorene. I tillegg er det kraftig fremgang innen økonomi og kostnadsnivå de to siste årene.

Skoleresultatene er gode over tid, men kommunen bruker mye på spesialundervisning – men særlig på ungdomsskolen er dette på vei ned.

På sykehjem er det nå bedre tilbud av lege og fysioterapeut enn tidligere. Mange ansatte har fagutdanning og færre er på sykehjem uten å ha omfattende pleiebehov.

3.4 Økonomisk status og prognose for 2018

Økonomirapporteringen pr 2. tertial viser en årsprognose i tråd med budsjett eller noe svakere. Det er betydelige merutgifter innen flere tjenesteområder pga økt tjenestebehov ressurskrevende tjenester både innen tiltak funksjonshemmede og skole.

Deler av merforbruk på tjenestene kompenseres gjennom lavere utgifter knyttet til lønnsoppgjøret og noe høyere sentrale inntekter knyttet til skatt og finans. Slår prognosen til vil resultatet gi rom for ytterligere styrking av kommunens økonomiske handlingsrom for å takle svigninger i utgifter og inntekter samt egenfinansiering av investeringer.

Det vil være usikkerhet rundt det endelige regnskapsresultatet helt frem til regnskapet avlegges 15. februar 2019.

4 Utfordringer i økonomiplanperioden

4.1 Befolkningsvekst og vekst i målgrupper

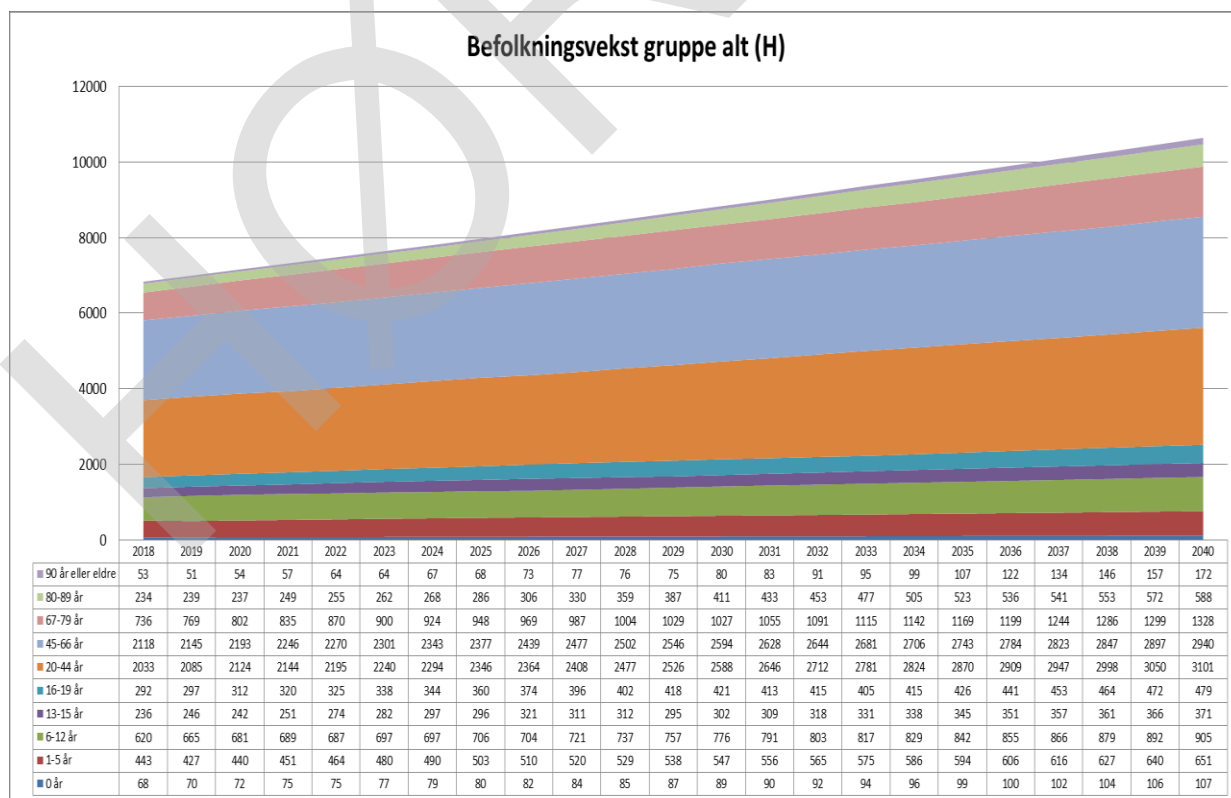
Det forventes en kraftig bolig- og befolkningsvekst i Hole kommune de kommende 20 årene. For å kunne planlegge det offentlige tjenestetilbudet er vi avhengig av gode befolkningsframskrivninger.

I gjeldende kommuneplan, er det satt et mål om årlig vekst i innbyggertall på inntil 2%. I perioden fra 2001 frem til og med 2017 er det en gjennomsnittlig vekst på ca. 2%. Vi ser at veksten tidlig og spesielt i midten av perioden har vært høyere og at denne har avtatt mot slutten av perioden. I 2016 var befolkningsveksten 0,1% og i 2017 0,9%.

I Langsiktig drifts- og investeringsanalyse 2018-2038 legges SSBs befolkningsframskriving, Hovedalternativet(MMMM) til grunn. Framskrivningene ble gjort i 2015, og tallene i 2018 er oppdatert med de reelle innbyggertallene fra 1.1.2018.

Statistikk gir oss et bilde på utviklingen, men det er kommuneplan, med arealdel og samfunnsdel som vil hjelpe oss videre i mer detaljerte beregninger. Det er viktig for investeringsbeslutningene sin treffsikkerhet å vite noe om hvor veksten kommer, når den kommer og hvor stor veksten blir i de forskjellige områdene.

Prosjektet FRE16 er en faktor som gjør framskriving av befolkningsutviklingen i Hole kommune spesielt utfordrende, særlig med tanke på periodisering av veksten. Erfaring fra liknende prosjekter viser at vekst utover normalvekts først kommer når anlegget er ferdig, og at veksten da gjerne øker kraftig. Samtidig vet vi at Hole kommune har en høy bo- attraktivitet.

Befolkningsutviklingen har konsekvenser for driften i form av forventede inntekter gjennom skatt- og rammetilskudd samt kostandsbehovet knyttet til de ulike brukergrupper. Kapasitet på infrastruktur må også tilpasses forventet vekst og demografiske endringer.

Vekst i andelen av eldre over 80 år, betyr et økende press på tjenester. Sykehjemsplass er - etter ekstern kjøp av spesialplass - den dyreste tjenesten i omsorgstrappa. Plass på sykehjem skal tildeles pasienter med et omfattende, døgnkontinuerlig behov for bistand og hjelp.

For at flest mulig skal kunne bo lengst mulig i eget hjem, er det viktig at tjenester som hjemmesykepleie, korttidsopphold, hverdagsrehabilitering, ulike aktivitetstilbud, avlastning og ulike former for velferdsteknologi kan tilbys og tilpasses den enkeltes situasjon.

4.2 Noen konkrete vekstutfordringer

4.2.1 Pleie og omsorg - morgendagens utfordringer - nye muligheter og løsninger

Samhandlingsreformen og den nye Folkehelseloven har bl.a. satt ekstra fokus på forebygging framfor reparering i årene som kommer. Dette betyr tjenester i form av ulike nye tiltak og satsningsområder til innbyggere i Hole. Et eksempel er utvikling av velferdsteknologiske løsninger og muligheter. Slike løsninger kan bidra til å forenkle og gi økt livskvalitet til mennesker som er avhengig av bistand og hjelp for å få hverdagen til å fungere.

Arbeidet med kartlegging og implementering av velferdsteknologi er godt i gang og de første velferdsteknologiske hjelpemidlene er tatt i bruk. Det er på det rene at utviklingen på dette området vil være en viktig faktor for hvordan vi skal løse morgendagens utfordringer i sektoren. Hole kommune skal ta i bruk velferdsteknologi i et tempo som er tilpasset vår kapasitet både menneskelig og økonomisk.

Samspeillet med frivilligheten er godt etablert i Hole kommune og det er mye aktivitet i frivillig sektor. Morgendagens velferdssamfunn vil i større grad enn i dag være avhengig av frivillig innsats og som et supplement til dagens frivillighet ser vi muligheter i å organisere annen frivillig innsats på nye måter. Det finnes elektroniske verktøy som kan bidra til enklere koordinering, mobilisering av flere ressurser og sømløst samarbeid mellom hjelpere og hjelpetrequende.

4.2.2 Skole og barnehage

I 2018 er det utarbeidet en Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan(LDIP) som tar inn i seg vekst, tilflytting og sannsynlig effekt av jernbane/E16.

LDIP forteller oss at arbeidet med planlegging av investering i ungdomsskole må starte høsten 2018 og fullføres i 2019, slik at nytt tilbygg som gir Hole ungdomsskole tilsterkkelig kapasitet står klart til skolestart i august 2021.

For å sikre bærekraft framover, er det nødvendig å ha en struktur som sikrer god kvalitet og økonomisk lønnsom drift innen alle tjenesteområder. Tidligere utredning har vist at det er lønnsomt - både i forhold til drift og kvalitet med to fremfor tre barneskoler. Dette er videre analysert i LDIP'en, og vi ser at investeringen vil gi oss en økning i finansutgifter(renter og avdrag på lån) som vil være en stor belastning for driftsbudsjettet. Det er nødvendig å gjøre ytterligere analyser, slik at vi foretar investeringen til rett tid.

LDIP'en legger også til grunn at vi i 2019 skal avklare beste løsning for en effektiv, bærekraftig og kvalitetssikker struktur innen barnehagesektoren.

4.2.3 Behovet for kommunale boliger

Mennesker med pleie- og omsorgsbehov, funksjonshemmede, mennesker med psykiske helseplager/ rusproblematikk og mennesker som har behov for ulike former for sosiale støtteordninger

Kommunen har behov for flere kommunale boliger, deriblant omsorgsboliger. De viktigste målgruppene er demente og yngre funksjonshemmede. Gruppene mennesker med psykiske lidelser og rusavhengige er også mennesker som er avhengige av bolig og bomiljøer som fremmer helse og mestring. Personer med psykiske lidelser og rusavhengighet og som trenger hjelp til bolig med og uten personell vil øke i årene framover. Det samme gjelder mennesker som for kortere eller lengre tid har behov for sosiale støttetiltak og ordninger.

Bo-veiledning er et aktuelt og nødvendig tiltak for mange i disse målgruppene.

Antall demente som er i behov av spesialiserte tjenester, øker i takt med den demografiske utviklingen i kommunen. Barn med ulike diagnoser innen autismespekteret med behov for avlastningstiltak har økt de siste årene. Det er forventet at denne økningen vil fortsette.

Kommunen har flere små bemannede omsorgsboligheter. Det er en relativt dyr driftsmodell. På sikt bør kommunen samle omsorgsboliger slik at de kan driftes på en mer kostnadseffektiv måte.

Etablering av jernbane, ny E 16 og konsekvenser av dette, gjør det nødvendig å vurdere ulike modeller og muligheter knyttet til bygging og investering.

Det står til enhver tid flere personer på venteliste til kommunale boliger.

4.2.4 Folkehelse

Folkehelsearbeid er samfunnets innsats for å påvirke faktorer som

- direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel

- *forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse*
- *beskytter mot ytre helsetrusler*

I tillegg er folkehelsearbeid aktiviteter for å sikre en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen.

Folks helse skapes i det store og hele utenfor helsetjenesten – fordelingsnøkkel 90/10. Vedtatt satsingsområde for Hole kommune er psykisk helse.

Folkehelseloven legger opp til en systematisk arbeidsform som innebærer oversikt over folkehelsesituasjonen og deretter planforankring av mål.

Tiltak: 1 Forankring av folkehelseansvaret i administrasjon og strategisk ledergruppe

Tiltak 2: Oversiktsdokumentet som grunnlag for ny samfunnsplan

Tiltak 3: Oversiktsdokumentet som grunnlag for innspill til reguleringsplan FRE16

Tiltak 4: Forarbeid prosjekt "Holemodellen" et organisasjonsutviklings arbeid for å skape helhetlig oppvekst. Gjennom bedre samhandling på tvers av sektorene legger vi til rette for økt effekt av og bedre ressursbruk i implementering av universelle folkehelsefremmende tiltak der barna lever.

4.2.5 Samhandlingsreformen

Ulike ordninger og tiltak er prøvd ut og evaluert siden oppstarten av reformen 1. januar i 2012.

Mottak av ferdigbehandlede pasienter fra sykehuset fungerer fremdeles bra. Dette samhandlingstiltaket fortsetter framover.

Hole kommune etablerte et interkommunalt øyeblikkelig-hjelp-tilbud i september 2013. De aktuelle pasientgruppene er kronikere med kjente diagnoser og avklart tilstand. Tiltaket består av

- tilbud på Hole bo- og rehab (rehabiliteringsavdelingen) med døgnkontinuerlig sykepleierbemanning og styrket legeressurs
- Kommunal akutt døgnenhet med 2 plasser (KAD)

KAD-plassene driftes fom 2016 av den interkommunale legevakten. Så langt viser erfaringen at flere pasienter enn før benytter seg av KAD-sengene som er knyttet til observasjon. Totalt sett er det likevel mye ledig kapasitet i tiltaket.

Pleie-, rehabilitering og omsorg opplever at stadig flere pasienter med kompliserte og sammensatte behov skal sikres behandling og oppfølging i sitt hjemmemiljø. Det samme gjelder personer med psykiske lidelser. Gruppen demente med omfattende hjelpebehov øker stadig i omfang.

I 2017 ble kommunene pålagt å etablere kommunal akutt døgnplass til mennesker med psykiske lidelser. Denne etableringen har skjedd etter samme modell som for de somatiske akutt plassene og i samhandling med kommunene i regionsamarbeidet. Behovet for en slik plass regionalt er satt til 0,89 plass. Det følger ingen statlige midler med denne satsingen.

4.2.6 Innovasjon og ny praksis til brukernes beste

Innen alle sektorer skjer det kontinuerlig endringsarbeid og utvikling av nye rutiner og systemer til beste for brukerne. Flere av disse satsingene er finansiert med eksterne midler. Livsgledehem er finansiert gjennom gavemidler.

God ledelse er den viktigste forutsetningen for å lykkes med innovasjon og endret praksis.

Eksempler på nye prosjekter og arbeidsmåter er beskrevet nærmere under overskriften "Satsningsområder i 2019" knyttet til det enkelte tjenesteområde.

4.3 Andre utfordringer

4.3.1 Kompetanse/-rekruttere og beholde

Hole kommune står primært ovenfor to utfordringer hva gjelder kompetanse de nærmeste årene. I første rekke knyttet til omstillingskrav, hvor utfordringen blir å beholde de medarbeiderne med den kompetansen kommunen trenger og med best skikkethet til å utføre arbeidsoppgavene som skal løses etter tilpasningen til dagens økonomiske situasjon.

Etter tilpasningen, blir utfordringen å beholde, utvikle og å rekruttere den kompetansen som er nødvendig for å løse oppgavene som venter oss, samt å skaffe tilstrekkelig med arbeidskraft. Ved moderat befolkningsvekst i Hole vil behovet for arbeidskraft og kompetanse øke.

Vi ser spesielle utfordringer med å rekruttere kompetanse til Pleie og omsorgssektoren, psykolog og logoped til Helse og skoleledere i skolesektoren.

4.3.2 Sykefravær

Sykefraværet for medarbeidere i Hole kommune ligger høyere enn lokal målsetting på 5% (7,2% i 2017). Et flertall av enhetene i Hole kommune har et sykefravær som ligger lavere enn målsettingen på 5%. Enkelte enheter har et sykefravær over tid som vi kan anta er et problem for kvaliteten på tjenestene. På disse enhetene er det iverksatt spesielle tiltak utover det forebyggende og reparerende sykefraværtsarbeidet som fortløpende utføres på alle enheter i kommunen.

4.3.3 Beredskap

Kommunene har en sentral rolle i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Denne rollen er tydeliggjort gjennom kommunal beredskapsplikt (jf. Sivilbeskyttelsesloven).

Beredskapsplikten pålegger kommunen å arbeide helhetlig og systematisk med samfunnssikkerhet og beredskap, og understreker samtidig kommunens viktige rolle som samordner og pådriver i dette arbeidet.

Grunnlaget for et godt arbeid med samfunnssikkerhet i kommunen, er kunnskap om risiko og sårbarhet (ROS). Målsetningen for 2018 var å ferdigstille overordnet ROS analyse og overordnet beredskapsplan for kommunen.

Helhetlig ROS ble vedtatt i mars 2018 og gir en god oversikt over kommunens risikobilde. Analysen danner grunnlaget for kommunens målrettede arbeid for å redusere risiko og sårbarhet - gjennom forebyggende arbeid, styrket beredskap og bedre evne til krisehåndtering. Herunder er det blant annet identifisert behov for beredskapskoordinator med dette som særlig ansvarsområde.

Funnene fra ROS-analysen fanges opp i overordnet beredskapsplan som foreslås vedtatt høsten 2018.

Krav til kommunal beredskapsplikt erstatter ikke, men utfyller beredskapspliktene gitt i annet regelverk, de ulike tjenestenes beredskapsplaner er derfor stadig en viktig del av det overordnede arbeidet.

Fokus i det videre blir kontinuerlig rullering og oppdatering av planverket, regelmessige øvelser, kompetanseheving og oppfølging.

HØRNING

5 Budsjettprosessen

Kommunestyret skal en gang i året vedta en rullerende økonomiplan som skal omfatte minst de fire neste år. Økonomiplanen skal synliggjøre økonomiske konsekvenser de etterfølgende år av tiltak i årsbudsjettet og gi uttrykk for kommunestyrets mål og strategier de nærmeste årene basert på kommuneplanens langsiktige del.

Årsbudsjettet er første året i økonomiplanen og en bindende plan for kommunens midler og anvendelsen av disse i budsjettåret. Budsjettet består av en driftsdel og en investeringsdel.

Det er krav til balanse i årsbudsjettet for det enkelte år i økonomiplanperioden.

Rådmannen har ansvar for å utarbeide grunnlagsdokumentasjon vedrørende årsbudsjett og økonomiplan.

Formannskapet har ansvaret for å fremme innstilling til kommunestyret i budsjettsaken.

Innstilling til årsbudsjettet skal legges ut til **alminnelig ettersyn** tidlig nok til at allmennheten får anledning til reelt å vurdere de fremsatte forslag og senest 14 dager før innstillingen behandles av kommunestyret.

Kommunestyret skal selv vedta årsbudsjettet. Vedtaket skal fattes innen utgangen av året.

Fylkesmannen fører kontroll med kommunene på vegne av staten. ROBEK kommuner må få godkjent låneopptak og langsiktige leiekontrakter fra fylkesmannen før budsjettet er endelig.

6 Kommunens styringssystemer

6.1 Verdier og lederstillinger

Verdiskapende samspill innebærer at vi har en organisasjon med strukturerer, beslutningssystemer og en kultur som legger til rette for å spille på lag. Det gir rom for fleksibel bruk av kompetanse og ressurser.

Kommunens tjenester må være basert på gode og nye løsninger, ha fokus på kostnadseffektivitet og bærekraftig drift. God ledelse og motiverte medarbeidere er en forutsetning for å lykkes.

Lederplakaten, gir et godt bilde av hvilke forventninger som stilles til ledere og medarbeidere i Hole kommune.

LEDERPLAKATEN

VI-KULTUR

VERDIER

RESPEKT

- Vise respekt i møte med hverandre og innbyggerne
- Vise forståelse for hverandres roller og ansvar

ÅPENHET

- Åpenhet og forutsigbarhet i all saksbehandling
- Åpen for endringer
- Åpen og inkluderende i møte med hverandre og innbyggerne

LOJALITET

- Lojal til politiske vedtak
- Lojal til leders beslutning
- Lojalitet til hverandre
- Lojalitet til faget
- Lojalitet til brukerne

FLEKSIBILITET

- Vilje til å yte "det lille ekstra" når det trengs
- Opptatt av å gjøre andre gode
- Være raus
- Evne å se helhet

RELASJONSLEDELSE

Medarbeidere som vet at de er verdifulle yter sitt beste

RELASJONSLEDELSE		
Gruppe	Individ	
Vi-kultur	Leder-setninger	Leder-atferd

SOM LEDER I HOLE KOMMUNE SKAL JEG...

- ...bygge intern stolthet og kultur
- ...være en tydelig og tilgjengelig leder
- ...tenke helhetlige løsninger og benytte tverrfaglig kompetanse
- ...fremme arbeids glede og bidra til et godt arbeidsmiljø
- ...være service-innstilt og bidra til gode løsninger for brukerne

LEDERSETNINGENE

Eventyrlig fortid – eventyrlig fremtid

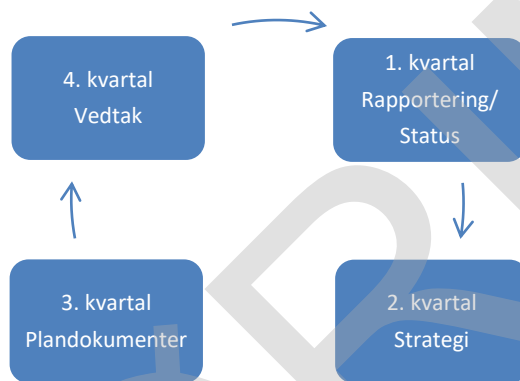
 HOLE KOMMUNE

6.2 Kommuneplanmelding/årsmelding

Hensikten med kommuneplanmeldingen er blant annet å gi politikerne best mulig forståelse for kommunens drift, hvilke utfordringer en står ovenfor og grunnlag for å velge de riktige strategier videre. Det legges også vekt på å se sammenhengen med overordna mål når det skal gjøres prioriteringer.

6.3 Årshjul

Årshjulet viser i grove trekk hva det skal legges vekt på gjennom året og samhandlingen mellom politikk og administrasjon på ulike nivåer.

7 Økonomiske rammebetingelser

7.1 Statsbudsjettet

Stortinget fastsetter rammene for kommunesektorens inntekter gjennom statsbudsjettet.

Det overordnede formålet med inntektssystemet er å utjevne kommunenes forutsetninger for å gi et likeverdig tjenestetilbud til innbyggerne.

Budsjettet er basert på revidert nasjonalbudsjett 2018 og kommuneproposisjonen for 2019 fremlagt 16. mai 2018. Det kan bli endringer som følge av statsbudsjettet 2019 og Stortingsbehandlingen av dette.

I kommuneproposisjonen legges det opp til en realvekst i kommunenes frie inntekter på mellom 0,7 og 0,9%.

Inntektsveksten må sees i sammenheng med:

- Økte pensjonskostnader utover priskompensasjon
- Merutgifter knyttet til demografiske endringer

Av veksten i fri inntekter begrunnes også følgende satsing:

- Videre satsing på rustiltak
- Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering

Regjeringen legger til grunn et effektiviseringspotensiale i kommunesektoren på 0,5% .

7.2 Driftsbudsjettet

Driftsbudsjettet er lagt frem i løpende priser, der det er innarbeidet en årlig vekst i frie inntekter. På utgiftssiden er det tatt høyde for lønnsvekst og prisjustering av eksterne kontrakter.

Følgende forutsetninger er lagt til grunn for forslag til økonomiske rammer:

- Lønnsvekst på 3,25%
- Prisvekst 1,6%
- Deflator 2,84% (vektet snitt av lønns- og prisvekst) som legges til grunn i statsbudsjettet for kompensasjon for lønns- og prisvekst
- Årlig befolkningsvekst i tråd med prognoser i Langsiktig drifts- og investeringsanalyse 2018-2038 – SSBs middelsalternativ.

7.2.1 Økonomiske oversikter drift

(Tall i 1000 kr)	Regnskap 2016	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Økonomiplan		
					2020	2021	2022
Driftsinntekter	-497 418	-515 047	-482 326	-519 181	-515 412	-520 984	-526 563
Driftsutgifter ekskl avskrivninger	442 680	461 318	457 994	486 383	484 328	488 586	492 360
Brutto driftsresultat	-54 738	-53 729	-24 332	-32 798	-31 084	-32 398	-34 203
Netto finanskostnader	16 781	16 954	21 006	24 402	25 638	26 952	25 957
Netto driftsresultat	-37 957	-36 775	-3 326	-8 396	-5 446	-5 446	-8 246
Anvendes til:							
Dekning av tidligere års merforbruk	14 000	30 177					
Bruk av tidligere års mindreforbruk		-19 767	-22 335				
Avsetning dispfond		2 639	32 160	12 000	9 200	9 200	12 000
Bruk/avsetning bunde fond (netto)	4 193	1 393	-6 891	-3 754	-3 754	-3 754	-3 754
Overføring til investeringsregnskapet			392	150			
Årsresultat (+underskudd/- overskudd)	-19 764	-22 333	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat i % av driftsinntektene	7,6 %	7,1 %	0,7 %	1,6 %	1,1 %	1,0 %	1,6 %
Avsetning til disposisjonsfond i % av driftsinntektene	0,0 %	0,51 %	6,67 %	2,31 %	1,78 %	1,77 %	2,28 %

Budsjettforslaget innebærer prognose for netto driftsresultat på 1,6% av driftsinntektene i 2019. Trekkes ut driftskostnader finansiert ved bruk av selvkostfond med 3,7 mill kr er korrigeret netto driftsresultat i 2019 på 2%.

Prognose for netto driftsresultat gir rom for å avsette 12 mill kr til disposisjonsfond i 2019 (2,3% av driftsinntektene). Dette som grunnlag for å styrke kommunens handlingsrom til å takle svigninger i inntekter og utgifter og nødvendig egenfinansiering av investeringer.

I tråd med kommunestyrets vedtak skal eiendomsskatten vurderes årlig. I 2019 er eiendomsskatten videreført, men på et noe lavere nivå gjennom forslag om økt bunnfradrag. Fra 2020 er eiendomsskatten ikke videreført.

Budsjettskjema 1A – ramme til fordeling drift

(Tall i 1000 kr)	Regnskap 2017	Årsbudsj 2018	Årsbudsj. 2019	Økonomiplan		
				2020	2021	2022
Skatt på inntekt og formue	-234 181	-214 030	-238 341	-240 226	-242 392	-244 038
Rammetilskudd fra staten	-137 864	-155 102	-153 360	-159 974	-163 342	-167 294
Eiendomsskatt	-13 947	-13 900	-12 000			
Øvrige generelle statstilskudd	-2 367	-1 680	-1 697	-1 429	-1 467	-1 448
Sum sentrale inntekter	-388 359	-384 712	-405 398	-401 629	-407 201	-412 780
Renteinntekter og utbytte	-4 622	-4 330	-4 830	-4 360	-4 220	-4 220
Renteutgifter lån	6 962	7 157	9 895	10 590	11 713	11 074
Renteutgifter nye lån		71	484	785	964	964
Netto renteutgifter	2 340	2 898	5 549	7 015	8 457	7 818
Avdragsutgifter eksisterende lån	14 594	18 008	18 280	17 776	17 602	17 245
Avdragsutgifter nye lån		124	598	872	918	918
Netto avdragsutgifter	14 594	18 132	18 878	18 648	18 520	18 163
NETTO FINANSUTGIFTER	16 934	21 030	24 427	25 663	26 977	25 982
TIL FORDELING OG AVSETNING	-371 425	-363 682	-380 971	-375 966	-380 224	-386 798

Budsjettforslaget innebærer 381 mill kr netto til fordeling drift og avsetninger. Det er en økning på 18 mill kr i forhold til 2018. Økningen er på 5% og skal kompensere for økte lønninger og priser,. Realøkning korrigeret for forventet lønns- og prisvekst er på 2,1% og skal dekke demografikostnader, økte pensjonskostnader og økte rentekostnader. Norges Bank hevet i september 2018 styringsrenten for første gang på mange år.

Budsjettskjema 1B – fordeling av rammer til tjenesteområdene og avsetninger

(Tall i 1000 kr)	Regnskap 2017	Årsbudsj 2018	Årsbudsj. 2019	Økonomiplan		
				2020	2021	2022
Til driftsrammer:						
Administrasjon og fellesutgifter	22 235	30 554	33 189	32 646	32 746	32 616
Pleie, rehabilitering og omsorg	73 123	79 145	80 556	80 567	80 169	80 169
Tiltak for funksjonshemmede	29 082	26 766	34 266	34 266	34 266	34 266
Helse inkl KPPT	11 268	12 518	13 030	13 030	13 030	13 030
NAV Hole	21 507	21 255	23 483	23 283	23 283	23 283
Skole og SFO	78 134	78 918	84 680	84 680	84 680	84 680
Barnehage	54 081	56 718	54 835	54 834	54 834	54 834
Samfunnsutvikling	32 856					
Teknisk drift/eiendom - endring fra 1.8.18		27 184	26 427	25 985	25 985	25 985
Areal og byggesak - endring fra 1.8.18		9 962	8 524	8 524	8 524	8 524
Kultur og fritid, kirken	13 757	12 291	12 166	12 179	12 179	12 179
Demografikostnader - KS prognose				6 760	8 490	12 500
Effektiviseringer - rammetilpasninger				-6 211	-3 385	-3 491
Avsetninger						
Lønnsavsetning		9 285	9 631	8 181	8 169	7 688
Pensjon - premieavvik inkl aga		-9 853	-10 564	-10 564	-10 564	-10 564
Pensjon - ovf fra premiefond inkl aga		-1 280	-1 553	-1 553	-1 553	-1 553
SUM FORDEL TIL DRIFTSRAMMER	336 043	353 463	368 670	366 607	370 853	374 146
Dekning regnskapsmessig merforbruk tidl	30 177					
Bruk av tidligere års mindreforbruk	-19 767	-22 333				
Avsetning til disposisjonsfond / buffer + in	2 639	32 160	12 000	9 200	9 200	12 000
Bruk av disposisjonsfond						
Overføring investeringsbudsjettet - egenfinansiering		392	150			
Netto disposisjoner	13 049	10 219	12 150	9 200	9 200	12 000
Sum fordelt	349 092	363 682	380 820	375 807	380 053	386 146
Merforbruk +/- mindreforbruk	-22 333	0	0	0	0	0

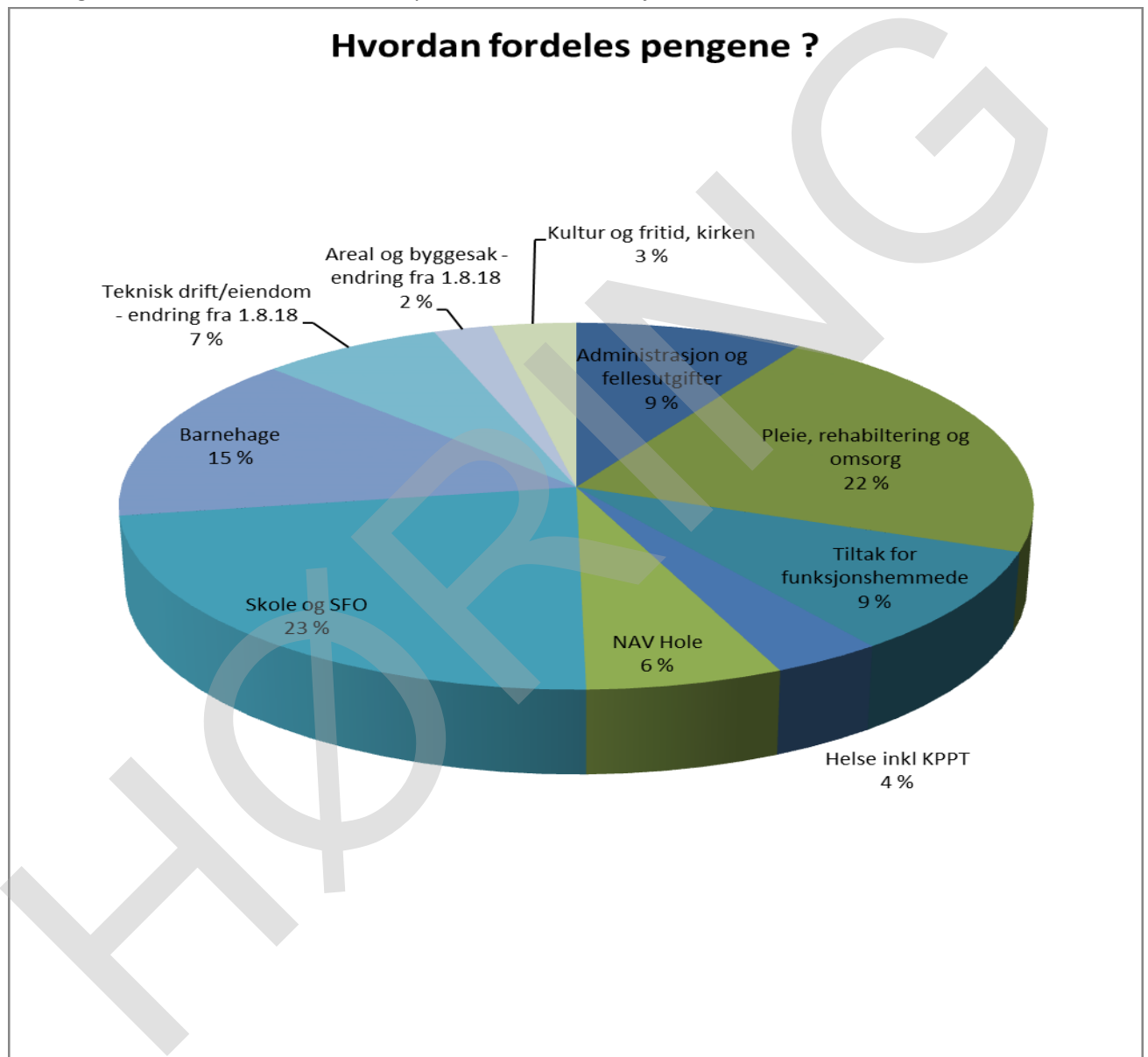
Det er avsatt midler sentralt til å dekke forventet lønnsvekst og økte pensjonskostnader.

Det er erfaringsmessig usikkerhet knyttet til premieavvik pensjon for økonomiplanperioden, budsjettet er basert på KLP's og SPK's prognoser for 2019.

Som det fremgår av oversikten er det forholdsvis stor økning i budsjettrammen for Skole, Tiltak funksjonshemmede og NAV grunnet økning i elevtall, lærernorm og økt tjenestebehov ressurskrevende tjenester. Rammen til barnehagene går ned som følge av lavere behov for plasser.

Fra Areal og byggesak er det budsjettmessig overført 1,2 mill kr til administrasjon og fellesutgifter vedrørende midler avsatt til regionale samarbeidstiltak som følge av organisasjonsmessig endring fra 1.8.2018.

Endringene er nærmere beskrevet i kapitlet for det enkelte tjeneste/rammeområdet.

Oversikten viser at Skole og SFO har den største budsjettrammen og utgjør nå 23% av midler til fordeling drift.

7.2.2 Sentrale inntekter / frie inntekter

Skatt og rammetilskudd utgjør ca 76% av kommunens driftsinntekter. Disse disponeres fritt i motsetning til øremerkede midler som går til bestemte formål. For å kunne gi et likeverdig tilbud til innbyggerne omfordelles skatteinntektene mellom kommunene gjennom såkalt skatteutjevning. På grunn av dette bør skatt og rammetilskudd sees under ett.

Hole kommune har hatt svært høye skatteinntekter pr innbygger i forhold til landsgjennomsnittet. For perioden 2011-2013 var snittet på 157% av landsgjennomsnittet. Etter endringer knyttet til særskilt skatteyter og etteroppgjør havnet kommunen i 2014 på 92% av landsgjennomsnittet og i 2015 på 84,5%. Deler av dette ble kompensert gjennom høyere rammetilskudd. På sikt har man lagt til grunn at kommunen må tilpasse driften til et nivå på nærmere landsgjennomsnittet.

I 2016 og 2017 var skatteinntektene igjen over landsgjennomsnittet. For landet og for Hole har 2016 og 2017 vært preget av en bedre økonomisk situasjon enn forventet. Skatteinntektene har vært høyere enn forventet samtidig som lønnsveksten har vært lav, renten har også vært historisk lav i mange år. Dette er forhold som har bidratt til gode resultater for Hole og for landet generelt.

Skatteinngangen for 2018 var frem til august bedre enn budsjettert og over resultatet for 2017, men veksten har vært lavere enn for landssnittet. I august flatet veksten ut og i september ble kommunen orientert om en større uventet tilbakebetaling av skatt for 2017. Det knytter seg stor usikkerhet rundt skatteinngangen, som særlig for Hole kommune erfaringsmessig er vanskelig å forutse.

For 2019 er det lagt til grunn 238 mill kr i brutto skatteinntekter og 154 mill kr i netto rammetilskudd (etter skatteutjevning). Det er da lagt til grunn en skatteinngang på 111 % av landsgjennomsnittet (snitt av 2016-2017-aug 2018) og 103% etter utjevning.

7.2.3 Eiendomsskatt

Hole kommune innførte eiendomsskatt på boliger og fritidsboliger i 2016 med laveste promille (2). Kommunestyret har lagt til grunn at eiendomsskatten skal vurderes årlig i forbindelse med budsjettbehandlingen.

I budsjettforslaget legges til grunn en videreføring i 2019, men forslaget innebærer noe lavere inntekter ved å øke bunnfradraget fra kr 400.000 til kr. 800.000. Dette vil også bidra til en mer sosial profil.

Begrunnelsen for dette er todelt, kommunen har behov for å investere og skaffe til veie nødvendig egenkapital for å opprettholde et forsvarlig nivå på lånegjelden. Hole kommune er også i en historisk krevende situasjon i forhold til å legge til rette for de store statlige infrastrukturinvesteringer som staten legger opp til gjennom FRE16. Dette berører samtlige tjenesteområder og kommunen fikk i 2018 en ekstra utfordring i forhold til pleie- og omsorgsinstitusjonene i Kroksund hvor det er dokumentert behov for varige og/eller midlertidige løsninger for sårbare grupper. Kommunen må påregne ekstra kostnader til bl.a. juridisk bistand, taksering og forskuttering av kostnader knyttet til erstatningsboliger og evt midlertidige løsninger.

Budsjett for 2019 på 12 mill kr er basert på prognose for 2018 på 14,7 mill kr korrigert for forventet lavere inntekter ved dobling av bunnfradraget som er beregnet å utgjøre 2,7 mill kr.

Eiendomsskatt på verker og bruk er ikke foreslått innført.

I budsjettforslaget er eiendomsskatten fjernet fra og med 2020 i tråd med kommunestyrets vedtak om at dette skal vurderes årlig.

7.2.4 Andre generelle statstilskudd – sentrale inntekter

Kommunen mottar etter søknad rentekompensasjonstilskudd fra staten vedrørende skolelån, omsorgsboliger m.v. Hole kommune har benyttet kommunens ramme for skolelån innenfor gjeldende ordning for perioden 2009 til 2016 til tiltak knyttet til Vik og Røyse skoler. Utgjør ca 1,6 mill kr årlig.

7.2.5 Finansinntekter og - utgifter

Kommunens finansinntekter består av renteinntekter på innskudd kapital (likviditet), evt plasseringer av overskuddslikviditet og utbytte fra selskaper. Utbytte fra Ringerikskraft AS er budsjettet til 3 mill kr årlig. Det er i tråd med resultatet for de senere årene.

Finansutgiftene består av avdrag og renteutgifter til betjening av kommunens lån til investeringsformål samt renteutgifter til betjening av kommunens lån til videreutlån (startlån).

Fra 2018 er det lagt til grunn betaling av låneavdrag fullt ut i henhold til ordinære nedbetalingsplaner for det enkelte lån og ikke minimumsavdrag som ble vedtatt som midlertidig tiltak for raskere å kunne nedbetale akkumulert underskudd.

Lånerente

Signaler fra Norges Bank indikerer en økning av renten fremover. I budsjettvedtaket er følgende renteforutsetninger lagt til grunn for gjennomsnittlig lånerente. For 2018 er det lagt til grunn en lånerente på 1,9% i snitt.

	2019	2020	2021	2022
Budsjettrente	2,7%	3,0%	3,5%	3,5%

7.3 Lånegjeld til investeringer

1000 kr	Prognose 2018	Årsbudsjett og økonomiplan			
		2019	2020	2021	2022
Budsjetterte låneopptak		20 429	8 229	1 384	7 038
Ekstraord avdrag				0	
Avdragsutgifter		18 961	18 732	18 603	18 481
Lån pr 31.12	353 236	354 704	344 201	326 982	315 539

Det er i forslag til investeringsplan 2019-2022 ikke innarbeidet noen større investeringstiltak. I Langsiktig drifts- og investeringsanalyse 2018-2038 er det utarbeidet forslag til tidslinje for større tiltak. Utvidelse av Hole ungdomsskole er det behovet som vil bli prioritert først for å sikre tilstrekkelig kapasitet for skoleåret 2021/22. Planarbeidet har startet opp i 2018 og det tas sikte på å fremme bevilgningsforslag i forbindelse med Plan- og perspektivkonferansen i juni 2019.

Prognose for kommunens langsiktige gjeld til investeringsformål er for 2018 på 353 mill kr.

Hole har lite handlingsrom for investeringer, lånegjelden påvirker driften gjennom renter og avdrag på lån. Det er derfor viktig å holde investeringene på et bærekraftig nivå i forhold til driftsinntekter. Lånegjelden bør ikke overstige 75% av driftsinntektene, med de forutsetninger for driftsinntekter, låneavdrag og nye låneopptak det er her legges opp til vil lånegjelden ligge på mellom 62 og 67% av driftsinntektene.

Selv med modertat låneopptak som det her legges opp til vil belastningen på driften øke som følge av forventet økt rente. En økning i renten på ett prosentpoeng utgjør ca 3,5 mill kr.

7.4 Fondsbeholdning

Hole kommune har 2,6 mill kr på disposisjonsfond ved inngangen til 2018. I 2018 er det vedtatt avsatt totalt 32,2 mill kr, av dette er 22,3 mill kr disponering overskudd fra 2017. Avsetningen forutsetter at regnskapsresultatet gir rom for det.

Målet er å bygge dette opp til en buffer tilsvarende 10% av brutte driftsinntekter gjennom årlige avsetninger tilsvarende 2% av brutto driftsinntekter. Begrunnelsen for å øke disposisjonsfondet å gjøre kommunen robust i forhold til å håndtere betydelig skattesvikt, uventede hendelser/utgifter og økte evnen til strategiske investeringer.

Disposisjonsfond

Transaksjoner	2018	2019	2020	2021	2022
IB disp.fond	2 639	34 799	46 799	55 999	50 000
avsetning resultat 2017	22 335				
budsjettprognose	9 825	12 000	9 200	9 200	12 000
bruk av dispfond				(15 199)	(12 000)
UB disp.fond	34 799	46 799	55 999	50 000	50 000

Tabellen illustrerer plan for oppbygging av et disposisjonsfond på 10% av driftsinntekten for å kunne møte svigninger i utgifter og inntekter og ha egenkapital til investeringer. Utfra forventede inntekter i 2019 utgjør 10% et fond på rundt 50 mill kr. Overstigende beløp vil da kunne bidra til nødvendig egenfinansiering av investeringer, i første rekke utvidelse av Hole ungdomsskole. Det legges her til grunn mulighet for å overføre 27 mill kr i 2021-22.

Kommunen har 9,8 mill kr på ubundet investeringsfond ved inngangen til 2018. Disse midlene kan benyttes til fremtidige investeringer, primært investeringer som ikke kan finansieres ved lån som årlig egenkapitaltilskudd KLP slik det foreslås i investeringsplanen for 2019-2022.

8 Drift av kommunens tjenester

Kommunestyret skal selv vedta fordeling av driftsrammer og mål for fastsatte tjenesteområder (styring og prioritering). I tilfeller hvor kommunestyret vedtar omstilling for et område, skal denne så langt som mulig konkretiseres.

Kommunen har følgende tjenesteområder:

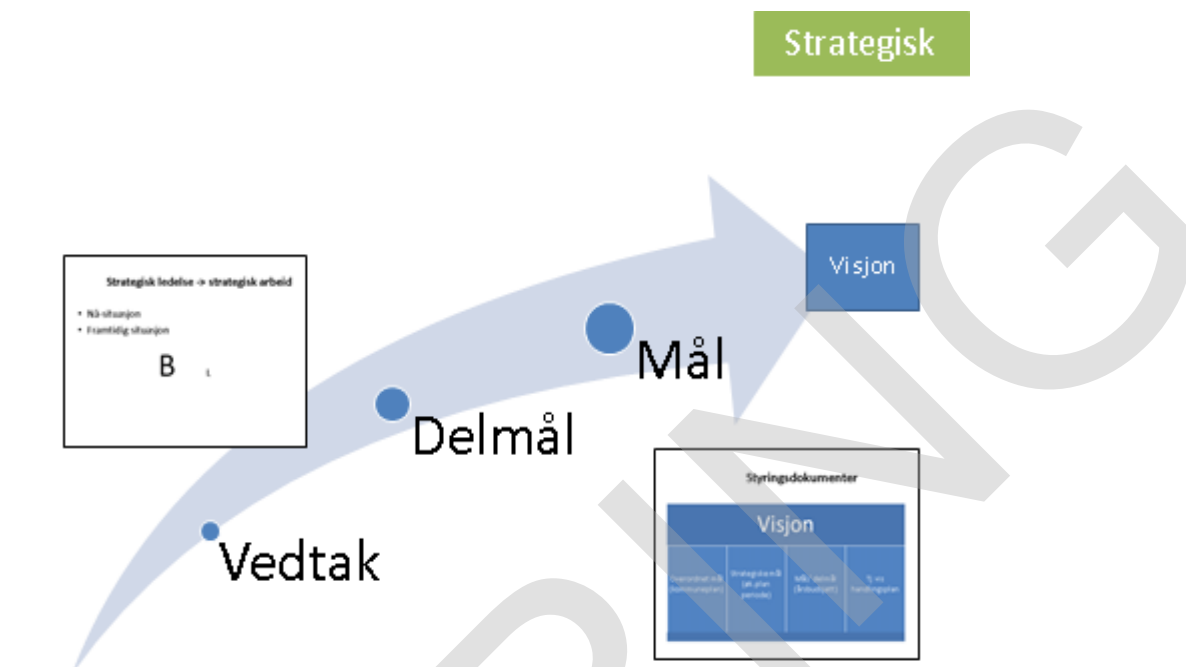
- Administrasjon og fellesutgifter (inkl folkevalgte og kontrollorganer)
- Skole og SFO
- Barnehage
- Helse inkl PPT
- NAV Hole
- Pleie, rehabilitering og omsorg
- Tiltak funksjonshemmede
- *Teknisk drift, eiendom inkl selvkostområder med fond (endring fra 1.8.2018)*
- *Areal og byggesak (endring fra 1.8.2018)*
- Kultur og fritid (inkl tilskudd til kirken)

Det er netto utgiftsramme for hvert tjenesteområde som er bindende ovenfor kommunestyret. Det innebærer at tjenesteområdet kan disponere evt merinntekter og omdisponere innenfor rammen så fremt dette ikke binder opp kommunestyret fremover og de fastsatte mål for året oppfylles.

Rådmannen har i tråd med økonomireglementet fullmakt til å fordele budsjettammen videre til de underliggende enheter/avdelinger i henhold til administrativ lederstruktur, f.eks den enkelte skole og barnehage. Rådmannens fullmakter er videre delegert til tjenesteleder.

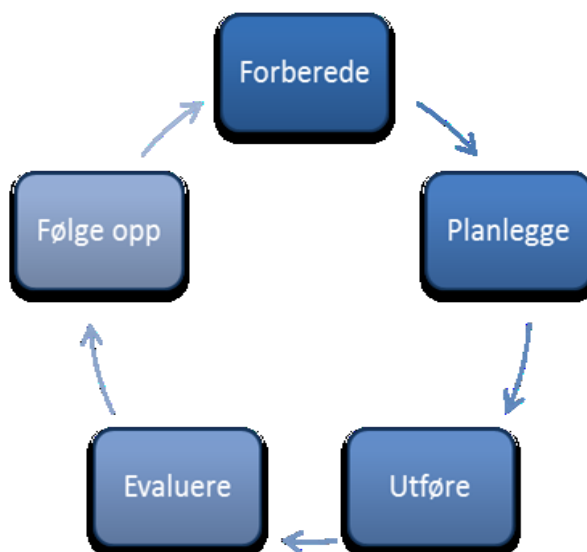
8.1 Politisk vedtatte strategier for å nå mål

I tillegg til Kommuneplanens hovedmålsettinger, er det politisk vedtatte planer og strategidokumenter som viser vei og retning for å nå mål.

For å kunne gi gode og bærekraftige tjenester til Hole kommunes innbyggere nå og framover innenfor vedtatte økonomiske rammer er det avgjørende at det jobbes og tenkes samstemt i forhold til følgende hovedstrategier:

- Høy ressursinnsats der det virker best
- Kunnskapsbasert praksis
- Befolkningsrettet innsats
- Egenmestring
- Forebygging i stedet for reparasjon
- Tverrfaglig samarbeid

Disse strategiene skal være førende ift arbeidsprosesser og tiltak uavhengig av tjenestested.

8.2 Administrasjon og fellesutgifter

Om tjenesteområdet

Området leverer tjenester til alle tjenesteområder, folkevalgte og innbyggere.

Omfatter administrativ ledelse, fellesutgifter og støtteenheter (Informasjon, IT, personal og økonomi). Godtgjøring til folkevalgte og kontrollorganer. Fellesutgifter som KS-kontigent, personellforsikringer, bedriftshelsetjeneste, lærlingordning, lisenser og vedlikeholdsavtaler.

Det er totalt 19,8 årsverk knyttet til området. I tillegg kommer folkevalgte, lærlinger og tillitsvalgte.

Satsingsområder i 2019:

I 2019 skal vi:

- Jobbe videre med gode omstillings- og effektiviseringsprosesser
- Følge opp reguleringsplanarbeidet FRE16 i forhold til fokusområder
- Planlegge og gjennomføre kommunevalg og folkevalgtopplæring
- Videreføre styrking av innkjøpsområdet herunder e-handelsløsning

Overordnede mål

Administrasjonen skal drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner, og være gjenstand for betryggende kontroll. Administrasjonen skal sørge for at saker som legges fram for folkevalgte organer, er forsvarlig utredet, og at vedtak blir iverksatt.

Administrasjonen skal vektlegge tiltak for kostnadseffektiv drift gjennom motiverte medarbeidere, godt lederskap og gode omstillings- og effektiviseringsprosesser.

Målekort

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	Mål
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	-18,24%	155	36%	0%
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	4,2	3,1	4,3	<4,0%
	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,3	Ikke målt	4,5
		Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,1	Ikke målt	4,5
	God service til politikere	Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,4	Ikke målt	4,5
		Saker oversendt innen frist	Rapport	Ikke målt	Ikke målt	Ikke målt	87%

Utfordringer som påvirker driften

Veg/bane – store statlige investeringer gir store muligheter for Hole kommune for vekst og utvikling, men utfordrer også i forhold til plankapasitet og tiltak for å møte tiltakene på en best mulig måte.

Nasjonale utfordringer knyttet til demografi, klimaendringer, økt globalisering, forventede lavere inntekter fra olje og gass og økt rentenivå må også ses i sammenheng med de kontinuerlige prosesser som må videreføres i Hole kommune for å oppnå bærekraftig utvikling.

Driftsbudsjett

1000 kr

	2018	2019	Økonomiplan		
			2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018		30 554	30 554	30 554	30 554
Lønnskompensasjon helårseffekt 2018		1 001	1 001	1 001	1 001
Økninger kontigenter og avtaler		895	895	895	895
Valg		263		130	
<i>Politiske vedtak:</i>					
Hunstadtunet overført Teknisk/eiendom		-66	-66	-66	-66
<i>Budsjettendringer:</i>					
Tilskudd regionale formål overført fra Areal og t		1 213	1 213	1 213	1 213
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer		3 306	3 043	3 173	3 043
Konsekvensjustert budsjett		33 860	33 597	33 727	33 597
Omstillinger/endringsforslag:					
IT - tiltak - oppgradering til Office 365 mm		770	500	500	500
Endring fs dispkonto	1300	-702	-702	-702	-702
Reduserte utgifter revisjon		-155	-155	-155	-155
Dokumentsenter - muggsanering		40			
Folkevalgtopplæring			30		
Reduksjoner personalområdet		-324	-324	-324	-324
Reduksjoner økonomiområdet		-200	-200	-200	-200
Reduksjoner fellesutgifter - innbyggerundersøkel		-100	-100	-100	-100
Nye tiltak og omstillinger		-671	-951	-981	-981
Ramme 2019-2022		33 189	32 646	32 746	32 616

Budsjettrammen innebærer økte kostnader i forbindelse med lønnsoppgjør og prisøkninger kontigenter og avtaler. Kommunevalg og folkevalgtopplæring skal gjennomføres i 2019.

Det er gjennomført en administrativ budsjettendringer ved overføring av kostnader knyttet til regionale samarbeidsavtaler til dette rammeområdet.

Det er foreslått en styrking av rammen til felles IKT tiltak for helt nødvendige oppgraderinger av kommunens datasystemer. Ny personvernlovgiving (GDPR) stiller også nye krav til sikring av systemer.

I 2018 ble formannskapetets disposisjonskonto økt med 1,2 mill kr fra kr 100.000 til 1,3 mill kr. Budsjettforslaget legger til grunn at denne avsetning tilbakeføres til kr. 100.000. For dette området utgjør dette 0,77 mill kr, øvrige midler trekkes fra Kultur, Finans og Pleie og omsorg, hvor deler av midlene er overført i løpet av budsjettåret 2018 gjennom vedtak i formannskapet.

Hole kommunestyret har hatt revisorordningen på anbud og avtalen forutsettes gi en innsparing i størrelseorden 0,2 mill kr.

I tillegg foreslås reduksjoner innen personal, økonomi og fellesutgifter med totalt 0,6 mill kr.

Investerings tiltak

Det er innarbeidet midler til ny server og lagringsløsning, nytt trådløst nett starter opp i 2018 og forutsettes slutført i 2019. IPAD til folkevalgte for sakspapirer er innarbeidet. Midler til e-handelsløsning foreslås dekket gjennom omdisponering av midler fra 2018.

HØRNING

8.1 Skole

Om tjenesteområdet

Holeskolen er et innarbeidet begrep, og forteller oss at det arbeides for felles mål og en felles strategi. Arbeidet har pågått i flere år, og Holeskolen begynner å ta form.

Holeskolen har tilsammen 869 elever (pr.30.08.2018). Elevene er fordelt på tre barneskoler, Røyse med 171 elever, Sundvollen oppvekstsenter med 164 elever, Vik skole med 272 elever og Hole ungdomsskole med 247 elever. De tre barneskolene har hver sin Skolefritidsordning.

I tillegg består tjenesteområdet skole av Tjenesteleder, som blant annet leder arbeidet med utvikling av Holeskolen og har ansvar for voksne minoritetsspråklige og innvandrere med tilbud på Læringscenteret for voksne i Ringerike.

Overordnede mål

Holeskolen har høye ambisjoner på vegne av alle elevenes læring.

Dannede/gangs mennesker som gjennomfører videregående skole og mestrer livet.

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa [§ 1-1 Formålet med opplæringa](#)

[Kunnskapsløftet 2006](#) – kompetansebaserte lærerplaner i alle fag m.m.

Overordna sektorplan for oppvekst

Barn og unge i barnehage og skole skal oppleve lek, læring, trivsel og mestring. Dette vil bidra til å øke gjennomføring av skolegang for elever i skole og sikre høy deltagelse i arbeidslivet. Helhetlig oppvekst skal fremme helse og en meningsfull fritid for enkeltindividet.

Plan for Holeskolen.

Satsningsområder i 2019

I 2019 skal vi:

- Redusere spesialundervisning og styrke tilpasset opplæring
- Etablere og implementere en egen enhet for styrket opplæring
- Bedre elevenes skolemiljø
- Implementering av fagfornyelse
- Holemodellen

Redusere spesialundervisning – styrke tilpasset opplæring

Holeskolen skal jobbe for å få ned andel elever med spesialundervisning og styrke tilpasset opplæring slik at flest mulig elever er innenfor den ordinære undervisningen. Alle elever i 1. – 4. trinn som står i fare for å ikke få måloppnåelse når det gjelder kompetansemålene, skal få intensiv opplæring slik at de er i stand til måloppnåelse når det gjelder spesielt lesing og regning. Selv om vi skal ha ekstra fokus på 1. – 4. trinn, er det viktig at alle elever får tilpasset opplæring innenfor det ordinære tilbudet.

Etablere og implementere en egen enhet for styrket opplæring

På SOS er vi i gang med å etablere et styrket opplæringstilbud for barn med store og sammensatte behov. Det er viktig at disse elevene har en klassetilhørighet på trinnet sitt, og kan delta i de aktiviteter de er i stand til å være med på sammen med klassen/trinnet. Det blir viktig å få gode rutiner, slik at elevene i denne gruppa blir en del av hverdagen på SOS, at de kan delta der de er i stand til det og at de kan ha sitt eget opplegg når det kreves.

Bedre elevenes skolemiljø

Fortsette jobbingen med forebyggende arbeid med verktøyene "Det er mitt valg" fra Lions, og Trivselslederprogrammet. Det første programmet er lærerstyrt og jobber med bl.a. å ta gode valg, det andre er elevstyrt (etter opplæring) og jobber med å inkludere alle i lek/sosialt fellesskap. Skolene jobber også med Innblikk og elevundersøkelser utarbeidet av Læringsmiljøsenteret i Stavanger, som gjør at man observerer, avdekker og jobber etter en klar plan når man har avdekket evt. mobbing. Det er viktig for skolene å avdekke de sakene man har, samtidig som man både må forebygge og sette inn tiltak som hjelper når man har avdekket mobbing.

Implementering av fagfornyelse

Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet har en klar forventning til skole-Norge at man rigger seg for fagfornyelsen og implementering av denne i 2020. Holeskolen er godt i gang med overordnet del, samtidig som vi har faggrupper som jobber med innspill til fagene. Regionen (Ringerike, Modum, Krødsherad, Sigdal og Hole) har også fått statlige midler til etterutdanning som gjør at vi kan kurse lærerne i fag og lage fagnettverk på tvers av kommunene for å være i stand til å jobbe med de nye fagplanene når de kommer.

Holemodellen

Se omtale under satsning for tjenestoområde Helse.

Målekort

Målekort Hole kommune 2019									
Skole	Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	2018	Mål
Økonomi	Holdte vedtatt budsjett		Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	-0,52%	0%	-2%		0%
	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb		Sykefravær	Intern statistikk	5,1	4,6 (pr sep)	5,1	ikke målt enda	Under 5%
Medarbeidere	Tilfredse, inдре motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater		Medarbeidertilfredshet Mestringsstro	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,4	ikke målt	ikke målt enda	ikke målt
			Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,3	ikke målt	ikke målt enda	ikke målt
			Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,1	ikke målt	ikke målt enda	ikke målt
Brukere	Elevene opplever et trygt og inkluderende miljø på skolen		<ul style="list-style-type: none"> Skåre over 4 på elevundersøkelsen på trivsel Skåre på 1 eller lavere på mobbing på elevundersøkelsen Flere elever som svarer positivt på mobbing - svarer at de opplever at de får hjelp Elevenes skåre på opplevd fysisk miljø over 4 	<ul style="list-style-type: none"> Elevundersøkelsen Klasse-trivsel.no/ Spekter 	<ul style="list-style-type: none"> 4,5 b.sk og 4,3 u.sk (er bedre enn nasjonalt) Sosiogram ikke startet på *1,1 (bedre enn nasjonalt) 	<ul style="list-style-type: none"> 4,3 b.sk og 4,4 u.sk 1,5 på b.sk og 1,3 på u.sk, jobbes mye med, for høyt når skolen vet om det, opplever 85% å få hjelp Fysisk miljø - skåre på 2,9 om noe blir reparert med en gang, 3,7 om at det er rent og ryddig 	<ul style="list-style-type: none"> *4,4 *usikre tall *1,3 	ikke målt - måles i desember	<ul style="list-style-type: none"> *Skåre på over 4 95% svarer at de har en eller flere som ønsker å være sammen med dem (vanskelig å måle, mange feilkilder, går ut fra 2018) * <1 og bedre enn nasjonalt nivå) Se forøvrig 16-tallene, da ny elevundersøkelse tas i slutten av 2017
	Elevene opplever ut fra sine egne forutsetninger at læring er meningsfylt og viktig og gir mestring og god psykisk helse		<ul style="list-style-type: none"> Skåre over 4 på elevundersøkelsen, på elever som opplever å mestre *Andel elever med spesialundervisning går ned til samme nivå som Buskerud Skåre over 4 på elevundersøkelsen, på elever som opplever å være motivert for læring Fravær hos elevene Resultat på Psykisk helse – ungdomdata 2017 – bedre enn landssnittet *Over 80% deltar på Ungdata-undersøkelsen 	<ul style="list-style-type: none"> Elevundersøkelsen Ungdata-undersøkelse 2017 *antall elever med bekymringsfullt fravær 	<ul style="list-style-type: none"> *4,2 (er bedre enn nasjonalt) *12,5-->10,5 (flere enn Buskerud og nasjonalt) *4,2 b.sk og 3,7 u.sk *Ikke målt *Ikke målt 	<ul style="list-style-type: none"> *4,0 b.sk og 4,1 u.sk *10,5-->10,6 *4,1 b.sk og 3,9 u.sk (bedre enn nasjonalt) *Ikke talt *Svært god skåre, bedre enn landssnittet 	<ul style="list-style-type: none"> *4 *11,9 mål ikke nådd *3,8 mål ikke nådd *83,8% av elevene har mindre enn 10 dager fravær - mål ikke nådd *11% er depressive - 13% på landsbasis - mål oppnådd 	<ul style="list-style-type: none"> *elevundersøkelsen ikke målt - måles i desember *Spesialundervisning - kommer i GSI som blir offentliggjort i desember *Fravær - over 20% har 10 dager eller mer i fravær, mål ikke nådd *Ung data - ikke nye resultater 	<ul style="list-style-type: none"> *>4 - bedre enn nasjonalt *mål om å få andel elever med spes.ped likt med nivået i Buskerud *>4 - bedre enn nasjonalt *95% av elevene har mindre enn 10 dager fravær skoleåret 2018/2019 *bedre skåre enn landssnittet Hole har høy svarprosent, og vi har svært gode resultater på ungdomdata-undersøkelsen. På et område er vi lavere enn landssnittet, men her har vi som en av svært få kommuner god framgang i tallene, slik at dette likevel blir positivt.
	Nivå på leseferdighet på eller over landssnittet på nasjonale prøver og 80% av elevene over kritisk grense på nasjonale kartleggingsprøver		<ul style="list-style-type: none"> Gjennomsnittskåre på nasjonale prøver på 5., 8. og 9. trinn på nasjonalt nivå eller høyere *80% av elevene bedre enn kritisk grense på nasjonale kartleggingsprøver på 1., 2. og 3. trinn (anbefalt %-tall fra nasjonalt hold - hadde 90% for 2017). 	<ul style="list-style-type: none"> Nasjonale prøver Nasjonale kartleggingsprøver 	<ul style="list-style-type: none"> *5. trinn bedre enn nasjonalt nivå 8. trinn likt med nasjonalt nivå 9. trinn likt med nasjonalt nivå 1. trinn mål ikke nådd, flere under kritisk grense 2. trinn mål ikke nådd flere under kritisk grense 3. trinn ikke resultat 	<ul style="list-style-type: none"> *5. trinn bedre enn nasjonalt nivå 8. trinn likt med nasjonalt nivå 9. trinn likt med nasjonalt nivå, men flere midt på 1. trinn mål ikke nådd, flere under kritisk grense 2. trinn mål ikke nådd, flere under kritisk grense 3. trinn mål ikke nådd, flere under kritisk grense 	<ul style="list-style-type: none"> *5. lesing i snitt bedre enn nasjonalt selv om det er svært ulikt mellom skolene, regning alle skoler mye bedre enn nasjonalt, engelsk snittet dårligere enn nasjonalt, men ulikt mellom skolene 8. bedre enn nasjonalt 9. trinn bedre enn nasjonalt nivå mål nådd på nasjonale prøver i snitt *1. I snitt over 90% over kritisk grense - mål nådd, 2. snitt på mellom 80-85% over kritisk grense - mål på over 90% ikke nådd og 3. snitt 79% over kritisk grense - mål på 90% ikke nådd 	<ul style="list-style-type: none"> 5., 8. og 9. trinn Nasjonale prøver ikke målt enda *1. trinn er i snitt mellom 80 - 90% på ulike resultater over kritisk grense - mål nådd (men en skole er under snittet på det meste), 2. trinn - Rundt 90% er bedre enn kritisk grense - mål nådd *3. trinn - Varierer i resultat mellom 75% - 90% - mål delvis nådd, her varierer også skolene i resultat. 	<ul style="list-style-type: none"> *5., 8. og 9. trinn bedre enn nasjonalt nivå *80% av elevene på 1., 2. og 3. trinn er bedre enn kritisk grense
Brukere	Nivå grunnskolepoeng og eksamensresultat - på eller over landssnitt og snittet i Buskerud.		Snitt på grunnskolepoeng og eksamensresultat - oppgis hver høst for 10. trinn som har gått ut.	Grunnskolepoeng Eksamensresultat	*1,1 poeng bedre enn landssnitt og 1 poeng bedre enn snitt i Buskerud	*ikke offentliggjort enda	*HUS: 44 Buskerud: 41,6 Nasjonalt: 41,4 Mål oppnådd	*ikke offentliggjort enda	*bedre enn landssnitt og snitt i Buskerud
	Andel foresatte som er tilfreds med <ul style="list-style-type: none"> Tilbakemeldinger/samarbeid med skolen Elevenes læring Innholdet på foreldremøtene 		Foreldreundersøkelsen - andel på over 80% som er tilfreds inkl. spørsmål om tilfredshet på foreldremøte	Foreldreundersøkelsen	*ikke målt	*rundt 35% svar, av disse ligger snittet på godt over 4, dvs over 80% fornøyd og 4,2 er skåren på innhold i foreldremøter	*4,3 - 4,7 på ulike spørsmål om tilbakemeldinger/samarbeid med skolen	ikke målt - måles evt. i desember	*80% er tilfreds

Forhold som påvirker driften

Spesialundervisning

Holeskolen jobber med å få til god organisering i arbeidet med barn med spesielle behov, og skolene jobber kontinuerlig sammen med KPPT for å få ned behovet for spesialundervisning.

Det har vært en økning av elever med store og krevende utfordringer. Noen av disse går på forsterket opplæring på SOS hvor målet er at vi skal oppnå en mer rasjonell, kostnadseffektiv og treffsikker bruk av ressurser. I tillegg vil vi oppnå en samlet fagkompetanse og et bedre nettverk for elevene dette gjelder. Den forsterkede enheten er ressurskrevende, men samtidig ressursbesparende.

Vi ser at i den grad vi ikke får til god nok styrking for elever som sliter og har lave prestasjoner i ordinær undervisning, slår dette ut i henvisninger til KPPT og mer spesialundervisning.

Voksenopplæring fremmedspråklige

Dette er en tjeneste vi har kjøpt av Ringerike etter vertskommunemodellen. Tidligere betalte vi pr. bruker, fom. 2018 ble dette endret av vertskommunen til betaling ift. antall innbyggere i kommunen. Dette førte til en sterk økning i utgiftene til voksenopplæring, og i 2018 har vi fått en ytterligere tilleggsregning.

Vi er nå i dialog med Ringerike kommune om endring av avtalen, slik at det er en mulighet for mindre utgifter til dette formålet. Vi er i gang med å se på andre mulige løsninger som kan redusere driftskostnadene til dette tiltaket, men disse vil først få virkning fra januar 2020.

Driftsbudsjett

Driftsbudsjettet for Holeskolen øker kraftig. Årsaken er en stor satsning på skole, samt økning i elevtallet (50 flere elever i 2018/19) og innføring av lærertetthetsnorm i skolen (august 2018). Som tabellen under viser, fører dette til økte lønnsutgifter i skolen og i SFO, samt enkelte andre utgifter som er knyttet til elevtallsveksten.

Flere barn på SFO gir også økte inntekter og utgifter til barn i andre kommuner reduseres. Effektiviseringsforslaget på 0,5 mill kr følger av planlagte effektiviseringsuttak fra spesialundervisning.

1000 kr	2018	Økonomiplan			
		2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018		78 918	78 918	78 918	78 918
Lønnsvekst helårseffekt		1 549	1 549	1 549	1 549
Lønnsøkning elev-vekst og lærernorm		6 015	6 015	6 015	6 015
Forsterket enhet - helårseffek	564	778	778	778	778
Økte utgifter kjøp fra kommuner		603	603	603	603
Økte utgifter skoleskys		516	516	516	516
Økte utgifter lisenser datasystemer mm		377	377	377	377
Reduksjoner utgifter andre kommuner		-1 003	-1 003	-1 003	-1 003
Økte inntekter - flere elever SFO		-2 168	-2 168	-2 168	-2 168
Økte refusjoner fra staten		-405	-405	-405	-405
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer		6 262	6 262	6 262	6 262
Konsekvensjustert budsjett		85 180	85 180	85 180	85 180
Omstillinger/endringsforslag:					
Reduksjoner spesialundervisning jf plan		-500	-500	-500	-500
Nye tiltak og omstillinger		-500	-500	-500	-500
Ramme 2019-2022		84 680	84 680	84 680	84 680

Betalingssetser

SFO satsene og betaling for morgenåpent økes i tråd med forventet prisvekst.

Investeringsbehov og tiltak**Elektroniske verktøy**

Elevene på Hole ungdomsskole har hver sin bærbare pc. De er tidligere blitt leaset, dette vil bli endret til vanlig innkjøp, da det viser seg at det nå er billigere å kjøpe enn å lease.

Lærerne i Holeskolen har hver sin bærbare PC som skiftes ut i 2019 jf. plan. De lærer pc'ene som har en rest bruksverdi, settes i stand og overføres til barn på barneskolene. I tillegg ligger det inne ressurser til investering i nye PC'er på barneskolene.

Digitalt undervisningsutstyr på skolene, som SMART-boards og prosjektorer er gammelt og vil skiftes ut over en fire års periode.

Inventar og undervisningsmateriell.

Skolene har de siste årene prioritert lærertetthet fremfor investeringer i inventar og undervisningsmateriell. Investeringsplan for å fornye dette er lagt inn i økonomiplanperioden.

Lærebøker

Holeskolen har mange gamle læreverker. I 2020 skal Fagfornyelsen med nye kompetansemål være ferdig. Dette vil føre til utskiftning av flere læreverker (noen til digitale og noen i papir) og nye lærebøker er ikke hensiktsmessig å investere i nå.

HØRNING

8.2 Barnehage

Kort om tjenesteområdet

Hole kommune har ni barnehager, hvorav syv har kommunalt og to privat eierskap. Utover dette består tjenesten av tjenesteleder for barnehagene.

Hole kommune har pr. august 2018 et behov for ca. 500 barnehageplasser, disse dekkes av ca. 410 kommunale og 90 private barnehageplasser.

87% av barn under tre år med rett til barnehageplass og 93% av barna over tre år benytter seg av tilbudet(KOSTRA).

Etter flere år med økt behov for barnehageplasser så vi en endring til færre søkere ved hovedopptaket for barnehageåret 2017/2018 og denne trenden er ytterligere forsterket i 2018/2019. Dette til tross for Barnehagelovens utvidelse av rett til barnehageplass.

Årsaken til redusert behov finner vi i fødselstallene som i 2017 var noe lavere enn snittet de siste 10 årene og at tilflytningen til kommunen har avtatt.

Overordnede mål

Lov om barnehager - [§ 1 formål](#) og [§ 1a Særlig formål](#)

Barnehagens primæroppgave er å jobbe forebyggende og gjennom tidlig innsats, tilrettelegge for gode utviklings- og aktivitetsmuligheter for alle barn ut fra barnets forutsetninger.

[Overordnet sektorplan for oppvekst](#)

Barn og unge i barnehage og skole skal oppleve lek, læring, trivsel og mestring. Dette vil bidra til å øke gjennomføring av skolegang for elever i skole og sikre høy deltagelse i arbeidslivet. Helhetlig oppvekst skal fremme helse og en meningsfull fritid for enkeltindividet.

Satsningsområder i 2019

I 2019 skal vi:

- Implementere ny Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver
- SNAKKE – skal gjøre personalet tryggere og modigere i samtaler med barn også når de har en bekymring
- Heve barnehagepersonalets kompetanse i læreplanteori - didaktisk analyse
- Språk- og psykososial utvikling
- Holemodellen

Implementere ny Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver tredde i kraft 1. august 2017. Et implementeringsarbeid er evigvarende. Ny kunnskap, holdninger, ferdigheter, eierskap og Lokal tilpasning skal etableres.

Den viktigste implementeringen gjøres i egen barnehage, i tillegg har Holebarnehagene en felles implementeringsperiode med fastlagte møter/nettverk/kurs/aktiviteter på ca. 2 år. Første år er gjennomført og vi er nå i det andre året. Alt av innhold og områder som belyses på samlingene våre, skal ha forankring og være i tråd med Rammeplanen.

Arbeidet skal ende opp i en Ny Lokal rammeplan for Holebarnehagene.

SNAKKE – skal gjøre personalet tryggere og modigere i samtaler med barn også når de har en bekymring

Opplæringsplattformen SNAKKE er en del av regjeringens tiltaksplan En god barndom varer livet ut (2014-17). Den er utviklet av RVTS nasjonalt på oppdrag fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.

RVTS har på oppdrag fra Bufdir utarbeidet et opplæringsprogram om å snakke med barn om vanskelige ting rettet mot kommunalt ansatte.

Dette er i henhold til ny Rammeplanen; Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages.

Heve barnehagepersonalets kompetanse i læreplanteori - didaktisk analyse.

Ønske om et felles fagspråk og et verktøy å tenke og kommunisere med for alle ansatte i Holebarnehagene. Dette for å få gode prosesser rundt refleksjon, diskusjon og forankring av ny rammeplan i personalgruppen.

Didaktisk analyse er forankret i de fem nøkkelspørsmålene hva, hvorfor, hvordan, hvilken evaluering og hvilke forutsetninger. Områdene representerer sentrale problemstillinger som pedagogen må ta stilling til for å organisere den virksomheten man er satt til å lede

Språk- og psykososial utvikling.

Barnehagens primæroppgave er å jobbe forebyggende og tilrettelegge for gode utviklings- og aktivitetsmuligheter for alle barn ut fra barnets egne forutsetninger.

Barn som mestrer språkområdene har bedre forutsetning for å lære å lese og skrive når de begynner på skolen.

Barn som mestrer områdene psykososial utvikling har bedre forutsetning for å ha en god psykisk helse gjennom hele livet.

Holemodellen

Se omtale under satsning for tjenesteområde Helse.

Målekort

Målekort Hole kommune 2019

Barnehage

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	2018	Mål
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	6,17%	0%	1%		0%
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær pr 31.08	Intern statistikk	10,0	8,3	9,7	10,8	8,0
	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,3	Ikke målt	Ikke målt	4,5
		Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,2	Ikke målt	Ikke målt	4,4
		Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,2	Ikke målt	Ikke målt	4,4
Brukere	Foreldres opplevelse av informasjon	*Opplevelse av informasjon om eget barn *Informasjon om det som skjer i barnehagen	Brukerundersøkelse; Snitt som landet eller høyere	* 4,5 * 4,6		* 4,5 ikke nådd *4,5 Ikke nådd	Ikke målt	* 4,7 4,8
	Foreldres opplevelse av fysisk miljø	* Andel foreldre som er fornøyd med barnehagens inneområde (med hensyn til barns utvikling, lek og læring)?	Brukerundersøkelse; Snitt som landet eller høyere	* 4,2		* 4,1	Ikke målt	* 4,7
	Fravær av alvorlige hendelser	*Fravær av barn som blir borte/forsvinner, som barnehagen må lete etter utenfor barnehagens område? *Fravær av alvorlige ulykker (eks. man trenger assistanse fra nødetater)?	Meldte avvik; 0	Ingen meldte avvik		Ingen meldte avvik	Ikke målt	* 0 * 0

Kommentarer til målekort:

Sykefravær; 4 av barnehagene har lavere sykefravær enn målet på 8 % og de tre andre har høyere sykefravær enn målet. Det jobbes kontinuerlig med sykefravær i barnehagene og det er spesielle tiltak inne i to barnehager med høyt fravær over tid, vi har de siste månedene sett en positiv utvikling også her.

Fravær av alvorlige hendelser; Ingen meldte avvik, men personalet (og foreldre) har imidlertid oppsøkt tannlege/lege med mindre skader et par ganger i forbindelse med fall

Forhold som påvirker driften

Fortløpende tilpassing av ressursinnsats etter behov.

Antall barn med behov for barnehageplass varierer fra år til år og i løpet av et barnehageår, dette skyldes svingninger i fødselstall og tilflytting. Så lenge svingningene varierer innenfor den kapasiteten vi har i dagens barnehagebygg løser vi det med å tilpasse bemanningen til antall plasser, endringer i barneantall vil påvirke ressursinnsatsen.

Budsjettforslaget for 2019 inneholder en reduksjon av totalt 49 barnehageplasser. Av disse er 8 en reduksjon av private plasser, på grunn av avvikling av Trollstua familiebarnehage. 41 plasser er redusert i kommunale barnehager. Bemanningen er tilpasset reduksjon i antall plasser jf. bemannings- og pedagognorm for barnehager.

Sykefravær i barnehagene.

Barnehagene i Hole forsøker så langt det er forsvarlig å unngå bruk av vikar i arbeidsgiverperioden av et sykefravær (de første 16 dagene). Denne praksisen har vedvart over flere år og er en belastning for personalet og kvaliteten i barnehagene.

Større drifts investeringer

Budsjettpostene til kjøp av varer og tjenester begrenser mulighetene for større investeringer som for eksempel oppgraderinger av inventar, lekeapparater og innkjøp av kostbart utstyr. Akutte behov som oppstår i løpet av året, kan bli utfordrende innenfor driftsramma.

Barn med rett til spesialpedagogisk hjelp jf. Barnehageloven §19 a og g.

Det er en viss uforutsigbarhet i kostnader til barn med rett til spesialpedagogisk hjelp. utfordringer enkeltbarn har, som kan gi rett til spesialpedagogisk hjelp, avdekkes gjerne i barnehagealder og kostnadene knyttet til dette oppstår når som helst ilt. et barnehageår.

T.O. - Lovfestet bemannings- og pedagognorm for barnehager:

Barn under 3 år opptar 2 barnehageplasser, barn over tre år opptar 1 plass.

En avdeling med 9 barn under 3 år tilsier jf. normen en bemanning på 300% stilling.

En avdeling med 18 barn over 3 år tilsier jf. normen en bemanning på 300% stilling.

Minst en pedagogisk leder pr. 7 barn under tre år.

Minst en pedagogisk leder pr. 14 barn over tre år.

Hole kommune innfrir den lovfestede bemanningsnormen, men har utfordringer med å rekruttere tilstrekkelig med pedagoger.

Driftsbudsjett

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	56 717	56 717	56 717	56 717
Lønnsvekst helårseffekt	929	929	929	929
Reduksjoner lønn færre kommunale plasser	-1 384	-1 385	-1 385	-1 385
Privat familiebarnehage avvikler drift	-620	-620	-620	-620
Økning foreldrebetaling endring maxpris	-174	-174	-174	-174
Andre reduksjoner	-633	-633	-633	-633
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer	-1 882	-1 883	-1 883	-1 883
Konsekvensjustert budsjett	54 835	54 834	54 834	54 834
Nye tiltak og omstillinger	0	0	0	0
Ramme 2019-2022	54 835	54 834	54 834	54 834

Betalingssetter

Maksimal pris for foreldrebetaling økes i statsbudsjettet som legges frem 8.10.18.

Investeringsbehov og tiltak

Plan for å dekke behov for barnehageplasser i Hole kommune på kort og lang sikt skal på plass i løpet av 2019. Resultatet av dette skal avdekke nødvendige investeringsbehov og tiltak.

8.1 Helse

Om tjenesteområdet

Tjenesteområdet Helse består av fagområdene helsestasjon og skolehelsetjeneste, jordmortjeneste, fysioterapitjeneste og friskliv, kommunelege, kommunepsykolog, og kommunal pedagogisk-psykologisk tjeneste (KPPT).

Helseavdelingen fagenheter er en tjenesteleverandør til andre tjenesteområder og til befolkningen.

Helseavdelingen har 13,5 årsverk fordelt på 23 ansatte. Avdelingen har pr. nå 3,5 årsverk i prosjektstillinger som er hel- eller del finansiert av Helsedirektoratet.

I tillegg har avdelingen turnuslege og turnusfysioterapeut.

Fysioterapitjenesten mottar fastlønnstilskudd fra HELFO på kr. 203 000 pr årsverk.

Tjenesten utbetaler driftstilskudd til Hole fysioterapi på kr. 444 600 pr årsverk for 2,2 årsverk.

50 % logoped kjøper vi fra Ringerike etter vertskommunemodellen.

Overordnede mål – gangs menneske.

Lokalt definert mål samlet for tjenesteområdet Helse:

Tjenesteområde helse skal legge til rette for at Holes innbyggere i størst mulig grad kan oppleve tilstand av trivsel og velvære, mestre normale utfordringer i livet, gjennomføre skolegang, arbeide og være i stand til å bidra til samfunnet rundt seg.

Satsninger

I 2019 skal vi:

- **Holemodellen**
- **Bidra med kompetanse i planarbeid og folkehelsearbeid.**
- **Skolehelsetjenesten - fysioterapeut**

Holemodellen

Holemodellen er et samhandlingsprosjekt på tvers av alle tjenesteområdene i oppvekst, jfr. sektorplan for oppvekst. Målet med prosjektet er at barn og familier i Hole skal møte et helhetlig og godt koordinert tjenesteapparat, som tidlig oppdager risiko og som raskt igangsetter virkningsfull hjelp der barna oppholder seg. Ønsket effekt av prosjektet på sikt er bedre ressursutnyttelse enn dagens løsning og høyere brukertilfredshet.

Bidra med kompetanse i planarbeid og folkehelsearbeid.

Samfunnspsykologisk og samfunnsmedisinsk kompetanse anvendes og integreres i det kommunale planarbeidet og det tverrsektorielle folkehelsearbeidet, slik at utvikling av kommunen, kommunens tjenester og tiltak skjer i samsvar med intensjonen til folkehelseloven.

Helsefremmende og forebyggende arbeid fordrer kunnskap om individrelaterte og miljørelaterte beskyttelses- og risikofaktorer, og hvordan en kan kartlegge og påvirke disse faktorene på individ og systemnivå. Samfunnspsykologer og samfunnsmedisinere besitter høy kompetanse på hvordan kommunen kan utvikles, driftes og planlegges for å fremme livskvalitet, trivsel, deltagelse, tilhørighet og god psykisk helse for den enkelte og befolkningen gjennom hele livsløpet, både i barnehager, skoler, institusjoner, arbeidsplasser og i lokalmiljøet.

Skolehelsetjenesten – fysioterapeut

Helsestasjon- og skolehelsetjenesten er et lovpålagt helsetilbud til barn og unge med egen forskrift. Fysioterapeutene skal inngå som en del av grunnbemanningen i skolehelsetjenesten og skal aktivt samhandle med skolen på systemnivå, bidra med undervisning, fremme et godt psykososialt miljø, legge til rette for fysisk aktivitet mm.

Målekort

Helse								
Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	2018	Mål
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	8,06%	0%	11%		0%
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	3,5	2,7 (pr sep)	4,9	5,1	3
	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Medarbeidertilfredshet Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,3	Ikke målt		4,4
		Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,3	Ikke målt		4,4
		Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,4	Ikke målt		4,5
Brukere	Pasienter, klienter og samarbeidspartnere opplever at tjenestene er tilgjengelige og at de får den hjelpen de trenger	Andel pasienter/klienter/samarbeidspartnere som opplever å få den hjelpen de trengte fra Helseavdelingens enheter.	Bedre kommune / brukerundersøkelse på tjenesteområdene.	Ikke målt		80-82%		90%
	Barn / ungdom opplever at helsessøter er tilgjengelig for seg på skolen.	Andel barn/ungdom på skolen som opplever at helsessøter er tilgjengelig for seg.	Eleveundersøkelse	Ikke målt		80%		70%
	Pasientene har nådd målsettingen satt ved behandlingsstart i Friskliv og i fysioterapitejenestens rehabilitering og rehabilitering arbeid.	Andel pasienter som opplever måloppnåelse i forhold til oppsatt plan	Coop Wonca pre/post test /SPPB/Aims/ABC2/GAS	Ikke målt		82%		70%
	75% av de gravide i Hole benytter jordmortjenesten	Andel gravide som benytter jordmortjenesten	WinMed journal	47%		62%		75%
	Andel henvisninger til KPPT har gått ned i antall. Henvisningene omhandler i hovedsak førskolealder og barnetrinn.	Antall henvisninger individ i førskole/barnetrinn. Antall henvisninger ungdomsskole.	HK-data	41	Barnehage 8 Barnetrinn 18 Ungdomstrinn 3	52		35

Forhold som påvirker driften**Krav til kompetanse-rekrutteringsvansker**

Samhandlingsreformen medfører at oppgaver flyttes fra spesialisthelsetjenesten til kommunen. Den nye kommunerollen medfører økte krav til fagressurser og kompetanse.

Generelt opplever Helsetjenestene en økning i komplekse oppgaver knyttet til brukere, som stiller krav til kompetanse.

Vi bruker ressurser i forbindelse med FRE16 og opplever at dette tidvis stiller krav til kompetanse som kommunen mangler.

Helseavdelingen opplever vansker med å rekruttere PP-rådgivere, psykolog, logoped, jordmor og helsesøster.

Dette kan bidra til økte utgifter hvis vi må kjøpe tjenester til våre innbyggere av andre, samtidig som det gjør satsningen med forebygging og tidlig innsats krevende.

Krav til endring, utvikling og stabilisering av ny praksis

Dette skjer i 2019:

Handlingsplan og strategi for å avdekke vold i nære relasjoner skal implementeres.

Pakkeforløp innen psykisk helse og rus skal implementeres i løpet av 2019.

Ny veileder Frisklivssentralen.

Ny veileder helsestasjon skolehelsetjenesten.

Reetablering og stabilisering av jordmortjenesten.

Driftsbudsjett

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	12 519	12 519	12 519	12 519
Økte lønnskostnader inkl lønnsvekst	1 264	1 264	1 264	1 264
Styrking helsesøstertjenesten	1 042	1 042	1 042	1 042
Tilskudd styrking helsesøstertjenesten	-1 042	-1 042	-1 042	-1 042
Økte refusjonsinntekter/tilskudd jf også økning lønn	-158	-158	-158	-158
Andre korrigeringer	-137	-137	-137	-137
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer	969	969	969	969
Konsekvensjustert budsjett	13 488	13 488	13 488	13 488
Omstillinger/endringsforslag:				
Reduksjoner logoped rimeligere avtale	-252	-252	-252	-252
Vakanser	-206			
Generell innsparing		-206	-206	-206
Nye tiltak og omstillinger	-458	-458	-458	-458
Ramme 2019-2022	13 030	13 030	13 030	13 030

Betalingsatser

Ikke aktuelt for tjenestområdet

Investeringsbehov og tiltak

Oppgradering IKT (samarbeid med IT) Mangler kommunikasjonssystemer, utgått programvare og lite og gammelt utstyr må erstattes ila. 2019.

8.2 NAV Hole

Om tjenesteområdet

NAV Hole har en statlig og en kommunal del hvor den kommunale består av fagområdene barnevern, psykiatri, sosial og flyktninger, mens den statlige arbeider med statlige ytelser og tiltak som oppfølging av arbeidsledige, sykefravær, arbeidsavklaringspenger osv.

Innenfor psykiatritjenesten har vi et døgnkontinuerlig knyttet til brukere med omfattende behov.

Tjenestens fagområder jobber i hovedsak med å avhjelpe familier eller enkeltindivider med allerede oppståtte problemer. Samtidig legger aktuelt lovverk spesielt vekt på forebygging og tidlig intervensjon.

Tjenesteområdet har p.t. 25,2 kommunale årsverk og 3,9 statlige årsverk som finansieres av staten. I tillegg finansierer staten 50% av stillingen til tjenesteleder. 2,2 årsverk av bemanningen i barnevernstjenesten finansieres av tilskudd fra Fylkesmannen.

Det er de kommunale fagområdene som omhandles i budsjettdokumentet.

Overordnede mål

Lov om sosiale tjenester i NAV - §1

"Formålet med loven er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Loven skal bidra til at barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Loven skal bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer."

Lov om barneverntjenester §1-1

"Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår"

Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester §1-1

"Lovens formål er særlig å forebygge, behandle og tilrettelegge for mestring av sykdom, skade, lidelse og nedsatt funksjonsevne". Videre å fremme sosialtrygghet, bedre levekårene til vanskeligstilte, sikre den enkelte mulighet til å leve og bo selvstendig, ha en aktiv og meningsfull tilværelse m.v. (ikke sitert)

Lov om introduksjonsordning §1

"Formålet med denne loven er å styrke nyankomne innvandreres mulighet for deltakelse i yrkes- og samfunnslivet, og deres økonomiske selvstendighet"

Satsningsområder i 2019

I 2019 skal vi jobbe med:

- Arbeid og aktivitet.
- Forebygging og tidlig intervensjon.
- Tverrfaglig samarbeid.

Arbeid og aktivitet

Innenfor hvert fagområde skal tanken om den helsefremmende og forebyggende effekten ved arbeid og aktivitet være fremtredende. Langvarig passivitet/ utenforskap ansees som svært uheldig for alle av tjenesteområdets brukergrupper. Kvalifisering av flyktninger til arbeid og høyere utdanning er avgjørende med tanke på integrering og det å bli selvhjulpne.

Arbeid og/eller aktivitet har stor gevinst også innenfor psykisk helse, barnevern m.m. Det å være i aktivitet eller delta på arbeidslivets arena er et betydelig forebyggende tiltak i seg selv.

Vi skal særlig jobbe med å redusere sosialhjelpsutbetalingene ved å få flere folk i arbeid.

Forebygging og tidlig intervensjon.

Dette er forpliktelser som gjenspeiles i alle våre lovverk, men som ytterligere skal understøttes gjennom valg av arbeidsform og tiltak innenfor de ulike fagområdene; alt fra barnevern ved tidlig inngripen og treffsikker hjelp, til samarbeid rundt den voksne brukergruppen av ulike fagområder.

Videreføring av interkommunal barnevernvakt ut over prosjektperioden; etter 31.12.18

Barneverntjenesten deltar i tverrfaglig samarbeid vedr "Holemodellen" og pilot "Snakke" i barnehagen.

Tverrfaglig samarbeid

Tverrfaglig sammensatt arbeidsgruppe i pleie- og omsorgstjenestene (herunder også psykiatri), med tanke på økt kvalitet, hensiktsmessig ressursutnyttelse og kostnadseffektiv drift- på kort og lang sikt. Arbeidet er i gang i 2018 og videreføres i 2019.

Implementering av Holemodellen (se Helse for mer info om dette).

Samarbeid vedrørende pilotprosjekt "Snakke" i barnehagen (se Barnehage for mer info om dette).

Målekort

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2016	2017	2018	Mål	
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	-4%	1%		0%	
Meda- re	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	1,6	1,2		3%	
		Medarbeidertilfredshet Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	4,3	Ikke målt		4,5	
		Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	4,1	Ikke målt		4,5	
Bruk- ere	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	4,5	Ikke målt		4,5	
		Treffsikre tiltak innefor barneverntjenesten	Tiltaksplaner i saker	Telles i fagsystem				95%
		Kvalifisering av flyktninger	Flyktninger i jobb/utdanning etter 3 år i introprogram	Manuell telling				70%
Arbeid og aktivitet	Tilfredse brukere, møtes med respekt, opplevd service	Brukerundersøkelser i regi av NAV	Resultat av undersøkelse				>5,2	
		Arbeid og aktivitet	Alle sosialhjelpsmottakere er i- eller har tilbud om aktivitet	Telling gjennom fagsystem				95%

Forhold som påvirker driften

Budsjettet viderefører aktivitet på nivå med 2018, men aktivitet tilpasses et lavere antall bosatte flyktninger. Dette skyldes at antall flyktninger som kommer til kommunen er lavere enn det vi tidligere har planlagt for.

Pakkeforløp innenfor rus/psykisk helse.

Fra 2019 må kommunene betale for utskrivningsklare pasienter innenfor psykisk helse og rus dersom vi ikke har et tilbud, på samme måte som innenfor somatikk.

Hva dette vil føre til av endret aktivitet innenfor psykiatritjenesten i kommunen vet vi ikke og det er ikke lagt inn forslag om tilleggsbevilgninger i budsjettet på bakgrunn av dette.

Endringer i regelverk innenfor statlige trygdeytelser

Vi har i 2018 erfart at endringer i regelverket har ført til at flere blir avhengig av sosialhjelp. Dette har medført en økning av kommunens kostnad til sosialhjelp. Dette vil vi også erfare i 2019.

Driftsbudsjett

Årsaken til den kraftige økningen(10,5%) i budsjettet fra 2018 til 2019 skyldes i stor grad feil budsjettering på lønnsutgifter i 2018. Dette tas inn i budsjettet i 2019 for å unngå avvik i regnskapet slik vi ser i 2018. Samtidig er det noe reduksjon på enkelte inntekstposter.

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	21 254	21 254	21 254	21 254
Økte lønnskostnader inkl lønnsvekst	2 540	2 540	2 540	2 540
Økt tilskudd ressurskrevende tjenester	-800	-800	-800	-800
Reduksjon kjøp fra private barnevern	-200	-200	-200	-200
Nytt tiltak - kjøp av plass	200			
Økte utgifter sosialhjelp	500	500	500	500
Flyktninger - reduksjoner integreringstilsku	1 680	1 680	1 680	1 680
Flyktninger - reduksjon introduksjonsstønad	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Andre prisjusteringer	399	399	399	399
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer	3 319	3 119	3 119	3 119
Konsekvensjustert budsjett	24 573	24 373	24 373	24 373
Omstillingstiltak/endringsforslag:				
20% vakans stillinger og vikarer	-590	-590	-590	-590
Redusere sosialhjelp	-500	-500	-500	-500
Nye tiltak og omstillinger	-1 090	-1 090	-1 090	-1 090
Ramme 2017-2020	23 483	23 283	23 283	23 283

Sosialhjelpssatser

Hole kommune følger statlige satser. Veiledende retningslinjene med oppdaterte satser for 2019 fastsettes og oversendes landets kommuner i slutten av desember 2018.

Kategori	Sats fra 01.01.2018
Enslige	kr 6 050,00
Ektepar/ samboere	kr 10 100,00
Person i bofellesskap	kr 5 050,00
Barn 0-5 år	kr 2 350,00
Barn 6-10 år	kr 3 959,00
Barn 11-17 år	kr 3 950,00

Investeringsbehov og tiltak

Ikke konkrete investeringsbehov kommende år for tjenestestedet, men tjenestestedet representerer en del av kommunens innbyggere med behov for kommunal og/eller tilrettelagt boligtilbud.

8.3 Pleie, rehabilitering og omsorg

Om tjenesteområdet

Tjenesteområdet leverer helse, pleie- og omsorgstjenester til den eldre delen av befolkningen i eget hjem, omsorgsbolig og på institusjon. Personer over 67 år er økende og utgjør ca. 15 % av kommunens innbyggere. Det er en økning på 1,2 % siden 2017.

Per 1.9.2018 var det 35 brukere som hadde omsorgsbolig med og uten bemanning. 2 av leilighetene på Sundjordet brukes til korttidsopphold og avlastning. 23 beboere hadde langtidsplass på sykehjemmet. I tillegg har sykehjemmet 11 korttidsplasser inkludert kommunal øyeblikkelig hjelp. Hole kjøper en ekstern langtidsplass i omsorgsbolig.

Hole bo- og rehabiliteringssenter ble resertifisert som Livsgledehem i april 2018. Sundjordet bofelleskap planlegges sertifisert i januar 2019.

Tjenesteområdet har ansvar for fastleger befolkningen. For tiden er kapasiteten svært god etter etableringen av "Legene på Sundvollen".

Tjenesteområdet har i dag tilstrekkelig kapasitet, med unntak ressurser i hjemmetjenesten og til hverdagsrehabilitering. Hjemmetjenesten har måttet øke bemanningen med en ekstra på vakt på hver kveld og på dag og kveldsvakt i helger. Det skyldes mange brukere med stort omsorgsbehov.

Overordnede mål

Fra PRO plan:

Tjenestene som ytes skal ivareta brukerens verdighet og bidra til at brukerne mestrer eget liv, og være tilpasset brukerens hjelpebehov. Det er et mål å kunne bo trygt i egen bolig så lenge som mulig og mestre egen hverdag.

Satsningsområder

Pleie, rehabilitering og omsorg vil ha tre større satsingsområder i 2019.

I 2019 skal vi:

- Profesjonalisering av tjenestetildeling
- Velferdsteknologi
- Plan for - Leve hele livet

Profesjonalisering av tjenestetildeling

Tildeling av tjenester skal profesjonaliseres. Det etableres eget vurderingsteam for vurdering av alle søknader og kompetanses styrkes. Kriterier for tildeling av tjenesteår er gjennomgått og revidert. De ligger offentlig tilgjengelig på kommunens internettside. LEON prinsippet skal sikres ved tildeling av tjenester. Målet med arbeidet er tilstrekkelig og likeverdige tjenester til innbyggerne. Mestring og rehabilitering skal prøves der det er mulig før kompensierende tiltak.

Velferdsteknologi

Velferdsteknologi vil ha stor betydning for at innbyggerne kan bo trygt lengst mulig i eget hjem. Velferdsteknologi bør styrkes og vil fortsatt være et utviklingsprosjekt i 2 – 3 år fram i tid. Hjelpemidler som er utprøvd i 2017 settes inn i ordinær drift i 2018, samtidig vil nye hjelpemidler prøves ut og settes i drift suksessivt. Det er et betydelig behov for å styrke den generelle digitale kompetansen i PRO i tillegg til å styrke kompetanse på velferdsteknologi. Det planlegges utdanning på masternivå og generell kursing for ansatte.

Plan for – Leve hele livet

Regjeringens satsing på eldreomsorg, "Leve hele livet" innebærer at kommunen må planlegge for et mer aldersvennlig samfunn i tråd føringene i meldingen. Kravet fra regjeringen er at alle kommuner skal ha en plan for arbeidet. Dette må planlegges i 2019.

Målekort

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2016	2017	30.06.2018	Mål 2017-2020
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	5,06 %	1,33 %	-2,86 %	0%
	Medarbe Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk/Visma	11,3	10,6	11,3	<10
	Styrke kontinuitet til bruker ved at en større andel ansatte har høyere stilling.	Gjennomsnittlig stillingsprosent	Intern statistikk/Arena. Måles årlig i desember	62,3 %	64,7	66,5	>65 %
	Styrket kompetanse til bruker ved å høyne andelen personale som har høyskoleutdanning	Andel personale som har høyskoleutdanning	Intern statistikk/Visma. Måles årlig i desember	31,4	39,6	37,9	35 %
	Styrket kompetanse til bruker ved å høyne andelen personale som har fagutdanning	Andel personale som har fagutdanning	Intern statistikk/Visma. Måles årlig i desember	50,4	43,5	44,4	50 %
	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Relevant kompetanseheving	Medarbeiderundersøkelsen. Måles annethvert år, neste våren 2018	3,7	Ikke målt	Ikke målt	>4
		Medarbeidertilfredshet Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse. Måles annethvert år, neste våren 2018	4,3	Ikke målt	Ikke målt	> 4,4
		Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse. Måles annethvert år, neste våren 2018	3,8	Ikke målt	Ikke målt	> 4,2
		Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse. Måles annethvert år, neste våren 2018	4,2	Ikke målt	Ikke målt	>4,4

Målekort fortsetter

Hverdagsrehabilitering skal heve funksjonsnivå i tråd med brukers behov	Andel deltakere som har bedre score på funksjonstester etter HR	Eget skjema/uttrekk fra Cosdoc. Måles hvert halvår	89 % (25 av 28 deltakere)	90% (9 av 10 deltakere)	100 % (3 av 3 deltagere)	>90%
Redusere unødvendig medikamentbruk for langtidsbeboere på sykehjem	Antall faste medikamenter	Gjennomgang Cosdoc. Måles årlig	8,3	8,7	Måles på slutten av året	<6,5
Redusere unødvendig medikamentbruk for beboere i hjemmetjenesten	Antall faste medikamenter	Gjennomgang Cosdoc. Måles årlig	7,5	7,2	Måles på slutten av året	
Brukere/pasienter skal ikke være utsatt for alvorlige avvik	Fravær av alvorlige avvik	I ordinær rapportering på avvik til tjenesteleder	2	0	1	0
Liggesår skal ikke oppstå på institusjon	Fravær av liggesår oppstått på institusjon	Eget registrerings-skjema. Måles hvert kvartal	4	2	1	0
Hjemmeboende (inkl. Sundjordet) skal unngå brudd som følge av fall	Antall fall	Uttrekk Cosdoc. Måles hvert kvartal	Ikke målt	105	60	
Pasienter/beboere på sykehjem skal unngå brudd som følge av fall.	Antall fall	Uttrekk Cosdoc. Måles hvert kvartal	Ikke målt	114	64	
Beboer på langtidsavdelingen skal ha tilfredsstillende tannhelse.	BSI status	Rapport fra tannhelse-tjenesten. Måles årlig i desember.		4	Måles på slutten av året	3,6
Beboere på institusjoner skal være fornøyd med medvirkning	Beboernes score på medvirkning i brukerundersøkelse	Brukerundersøkelsen. Måles annethvert år.	5,3	Ikke målt	4,5	5,3
Brukere i hjemmetjenesten skal være fornøyd med medvirkning	Brukenres score på medvirkning i brukerundersøkelse	Brukerundersøkelsen. Måles annethvert år.	4,2	Ikke målt	4,1	5,3
Pårørende skal være fornøyd med medvirkning	Pårørendes score på medvirkning i brukerundersøkelse	Brukerundersøkelsen. Måles annethvert år.	4,1	Ikke målt	4,2	5,3

Forhold som påvirker driften

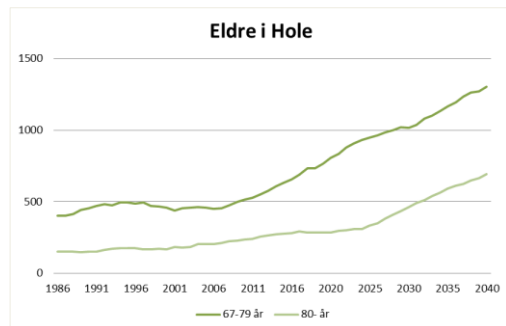
Økt behov for tjenester til hjemmeboende.

Fra 31.8.2017 til 31.8.2018 har antall brukere med vedtak om hjemmesykepleie økt fra 81 til 105 (en økning på 30 %), antall brukere med trykksalarm har økt fra 72 til 86 mens antall brukere med hjemmehjelp har blitt redusert fra 88 til 86. Antall brukere med vedtak om multidose økte fra 71 brukere til 80 brukere siste året. Demensteamet følger opp 29 hjemmeboende, en økning på 21%. Det stort press på ergoterapitjenester til tross for at det har blitt konvertert stilling internt for å styrke denne tjenesten. Hittil i år har 3 brukere fått hverdagsrehabilitering. Begge fikk forbedret sitt funksjonsnivå. Reduksjonen skyldes kapasitetsmangel i hjemmetjenesten.

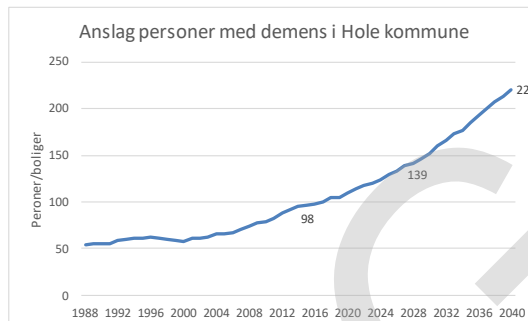
Vedtakstimer og ATA timer varierer, men det er en økning i antall vedtakstimer totalt. Samtidig som det er blitt mange flere brukere får brukerne i snitt færre vedtakstimer, fra i snitt 5 timer og 20 minutter pr vedtak i august 2017 til 3 timer og 51 minutter pr vedtak i juli 2018. Det skyldes variasjon i omsorgsbehov og en strammere tildelingspraksis.

Demografiske forhold

Behovet for pleie- og omsorgstjenester varierer over tid ut fra helsetilstanden til befolkningen. Kommunens hovedutfordring innenfor eldreomsorgen er å møte omsorgsbehovet til flere eldre med demens. Demensplan fram mot 2040 ble behandlet i levekårsutvalget høsten 2017. Behovet for endrede tjenester til hjemmeboende og for heldøgns omsorgsplasser vil øke i årene som kommer.

Figur 1: Oversikt over befolknings utviklingen i Hole 67+

Figur 2: Anslag utviklingen på personer med demens i Hole

Kommunen har og vil i økende grad få flere brukere med krevende atferd og som har behov for skjermet langtidsplass. Hittil har kommunen løst dette med å kjøpe ekstern plass. Det er en relativt dyr løsning pr. plass i tillegg til at vi ikke får bygd opp denne typen kompetanse innenfor demensomsorgen. Det er også relativt få plasser å få kjøpt. Det begynner derfor å haste med å planlegge etablering av en liten skjermet enhet for denne pasientkategorien i tilknytning til omsorgsboligene på Vik Syd.

Vei og bane

Planlegging og bygging av omsorgsleiligheter og midlertidig erstatning for sykehjem i forbindelse med ny vei og bane haster fordi behovet for pleie og omsorgstjenester forventer å øke i årene som kommer.

Forhold i spesialisthelsetjenesten som påvirker kommunale tjenester.

I tillegg til den demografisk utviklingen merker kommunen at spesialisthelsetjenesten har kortere liggetid, og raskere utskriving av pasienter. Det er varslet at spesialisthelsetjenesten vil redusere kjøp av private rehabiliteringsplasser, og at en del av disse pasientene (de store diagnosegruppene) vil bli utskrevet til kommunen. Hole kommune må forvente å ta imot disse pasientene fra neste år. Det påvirker behovet for korttidsplasser, hjemmetjenesten, fysioterapitjenesten og ergoterapitjenesten.

Driftsbudsjett

1000 kr	2018	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018		79 146	79 146	79 146	79 146
Økte lønnskostnader inkl lønnsvekst og endring tillegg		3 723	3 723	3 723	3 723
Økte sykelønnsrefusjoner/foreldrepermisjon jfr økning lønn		-1 861	-1 861	-1 861	-1 861
Utvikling velferdsteknologiske tiltak helårseffekt	1063	264	465	67	67
Øvrige prisjusteringer		1 629	1 629	1 629	1 629
<i>Budsjettkorrigeringer - politiske vedtak:</i>					
Tilbakeføring FS 5/18 Optime AS samarbeid		-58	-58	-58	-58
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer		3 697	3 898	3 500	3 500
Konsekvensjustert budsjett		82 843	83 044	82 646	82 646
Omstilling/endringsforslag:					
Utskifting dekontaminator		190			
Reduksjoner lønn vikarbruk, endringer ferieavvikling		-2 277	-2 277	-2 277	-2 277
Reduksjon omsorgslønn		-200	-200	-200	-200
Nye tiltak og omstillinger		-2 287	-2 477	-2 477	-2 477
Ramme 2019-2022		80 556	80 567	80 169	80 169

Betalingsatser

Betalingsattsene øker med 2,9%, se tabell side 91

Investeringsbehov og tiltak

En del av inventar og utstyr på sykehjemmet og på Sundjordet er velbrukt og slitent. Kostnader til reparasjoner på dette begynner å bli store. Sykehjemmet trenger å få skiftet ut de to eldste dekontaminatorene. Kostand 190'.

Det må investeres i planlegging av omsorgsboliger til erstatning for de kommunen mister i vei- bane prosjektet og for å øke kapasiteten som følge av økt behov.

8.4 Tiltak funksjonshemmede

Om tjenesteområdet

Kommunen har 3 omsorgsboliger med totalt 14 leiligheter. Omsorgsboligene har pt. døgnbemanning. Av 13 brukere er 7-8 ressurskrevende brukere med omfattende og sammensatte behov.

Fra februar 2018 har tjenesten leid Villa Utsikten på Røyse. Boligen brukes som avlastningshjem for flere hjemmeboende barn og unge, som rullerer på å ha opphold i boligen.

TFF kjøper eksterne plasser, en plass i Ringerike kommune og en plass via privat utbyder.

Fra januar 2016 har TFF disponert leiligheter i første etasje på Vikstunet, hvor det bor ungdom med begrenset behov for oppfølging.

Det gis i tillegg tjenester til barn og voksne med ulike funksjonshemninger som bor rundt omkring i egne private hjem i Hole.

Tjenesten yter praktisk bistand, brukerstyrt personlig assistanse (BPA), støttekontakt, avlastning, omsorgslønn, arbeidssenter (praktisk bistand).

Brukergruppen er barn og voksne med psykisk utviklingshemming, ofte med fysisk funksjonsnedsettelse i tillegg, flere brukere med ervervet hjerneskade, alvorlige fysiske funksjonsnedsettelser f.eks. MS og ALS, diagnoser innen autismspekterert (autisme, Tourettes, AD/HD).

Overordnede mål

- Imøtekomme brukernes behov for tjenester, øke kompetansen til ansatte.
- Omsorgsleilighetene skal være attraktive.
- Tilby meningsfulle og alternative aktiviteter.

Hovedmål innen de 4 perspektivene:

Brukere:

Den enkelte bruker skal ha mulighet til å leve og bo selvstendig, samt mulighet til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre.

Medarbeidere:

Den enkelte medarbeider skal oppleve og leve opp til de verdier som ligger i Vi-kulturen (RÅLF, lederetninger og relasjonsledelse)

Samfunn:

TFF skal jobbe aktivt for å skape godt omdømme av tjenesten og faget, sikre brukerne mulighet for deltakelse i alminnelige aktiviteter i nærmiljøet.

Økonomi:

Tjenestetilbudet skal gis innenfor de gitte økonomiske rammer og gjeldende lovverk.

Satsningsområder 2019

I 2019 skal vi:

- Hverdagsmestring.
- Systematisk jobbing med kompetansehevende tiltak og verdier, herunder avviks- og kvalitetsarbeid
- Holemodellen
- Innføring av og bruk av velferdsteknologi

Hverdagsmestring

Ansatte blir enda bedre og mer bevisst ressuser hos brukeren, og motivere til å mestre daglige gjøremål og aktiviteter.

Systematisk jobbing med kompetansehevende tiltak og verdier, herunder avviks- og kvalitetsarbeid

Gjennom etisk refleksjon, opplæring og veiledning økes ansattes handlingskompetanse , vurderingsevne og faglige bredde. Herunder er det også fokus på brukermedvirkning, kommunens plikter og brukers rettigheter.

Holemodellen

Sikre et godt og faglig sterkt tilbud til barn og unge med spesielle behov. Bidra til et godt samarbeid på tvers i organisasjonen gjennom Hole modellen

Innføring av og bruk av velferdsteknologi

Utprøving og implementering av velferdsteknologi i samarbeid med pleie- og omsorgstjenesten.

Målekort

Målekort Hole kommune 2019

TFF									
Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	2018	Mål	
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	-1,61%	-0,13%	8%		0%	
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	9,0%	6,8%	9,2%	6,1% pr 31.07.2018	6%	
	Sikre kontinuitet	Stillingsprosent	Intern statistikk	Ikke målt	60%	59%	61,4%	>65%	
	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode	Medarbeidertilfredshet Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,4	ikke målt i 2017			>4,4
		Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,0	ikke målt i 2017			>4,0
	Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	Ikke målt	4,1	ikke målt i 2017			>4,1	
Brukere	Opplevelse av respektfull behandling med skåre over 5	Målt hos pårørende	Bruker- og pårørende undersøkelse	Ikke målt		5,6 (Gj.snitt i Norge er 4,9)	måles neste gang i 2019	>5,6	
	Opplevd brukermedvirkning med totalskåre over 4	Målt hos pårørende	Bruker-pårørende undersøkelse	Ikke målt		4,5 (Gj.snitt i Norge 4)	måles neste gang i 2019	>4,5	
	Opplevd medbestemmelse	Kommer de ansatte når de skal?	Bruker- og pårørende undersøkelse	Ikke målt		87,5% svarer ja	måles neste gang i 2019	>90% svarer bekræftende	
		Opplever brukeren at det er brukeren selv som bestemmer i hverdagen?	Bruker- og pårørende undersøkelse	Ikke målt		75% svarer ja	måles neste gang i 2019	>80% svarer bekræftende	
		Har du en aktivitet etter arbeidstid?	Bruker- og pårørende undersøkelse	Ikke målt		23,1% svarer nei	måles neste gang i 2019	0% svarer nei	
	Helhetsvurdering	Alt i alt, er du fornøyd med hjelpen du får?	Bruker- og pårørende undersøkelse	Ikke målt		87,5 svarer ja	måles neste gang i 2019	>95% svarer bekræftende	
	Fravær av alvorlige avvik	Medisinavvik - Vold - Seksuelle overgrep	Telles	0	0	0	0	0	
	Samsvar mellom tildelte timer i vedtak og faktisk tilbud	ATA-tid	Telles	100%	100%	100%	100%	100%	
Fravær av omgjorte vedtak hos Fylkesmannen	Klagesaker	Telles	0	0	0	0	0		

Forhold som påvirker driften

Vekst i behov for tjenester.

Vi har opplevd en vedvarende økning i antall innbyggere som mottar tjenester fra TFF. Pr. september 2018 mottar 83 innbyggere tjenester fra TFF, mot 52 i 2014.

Økning i tjenester til familier med barn som har omfattende behov for hjelp og avlastning, økning i bistand til fremmedspråklige familier, økning i brukergruppen som har diagnose innen autismespekterert.

Hole kommune leier Villa Utsikten og denne brukes som midlertidig avlastningshjem for barn og unge. Villa Utsikten har noen mangler (lekerom og utelekeplass) for å møte statlige anbefalinger, og er planlagt som en foreløpig løsning

Kompetanse.

Rekruttering av ansatte med fagutdanning og 3-årig høyskoleutdanning er vanskelig. Effekten kan bli økt lønnsutgifter til nåværende ansatte, bruk av vikarbyrå eller kjøp av eksterne tjenester.

Strukturelle endringer/ nye lovpålagte oppgaver og sentrale føringer

Det er varslet at det på et tidspunkt vil komme endringer i refusjonsordningen til ressurskrevende tjenester, og man ser at innslagspunktet stadig øker for hvert år. Dette betyr at kommunen må ta en større del av regningen knyttet til brukere med omfattende og sammensatte behov selv.

Endring i Kommunal helse og omsorgstjenestelov (Khol) i forhold til kommunens ansvar overfor pårørende som har særlig tyngende omsorgsarbeid. Kommunen skal kunne tilby pårørende nødvendig støtte i form av opplæring og veiledning, avlastningstiltak, omsorgsstønning.

Ordningen BPA som nå er en lovfestet rettighet, kan medføre økte utgifter.

Driftsbudsjett

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	26 776	26 776	26 776	26 776
Lønnsvekst helårseffekt	626	626	626	626
Økte lønnskostnader økt tjenestebehov	7 300	7 300	7 300	7 300
Ekstern plass - nytt tiltak i 2018	3 150	3 150	3 150	3 150
Økte inntekter ressurskrevende tjenester	-1 800	-1 800	-1 800	-1 800
Div reduksjoner utgifter	-352	-352	-352	-352
Andre reduksjoner kjøp fra kommuner	-320	-320	-320	-320
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer	8 604	8 604	8 604	8 604
Konsekvensjustert budsjett	35 380	35 380	35 380	35 380
Omstillingstiltak/endringsforslag:				
Reduksjon 20% stilling - sambruk personal	-114	-114	-114	-114
Reduksjon kjøp ekstern plass	-600	-600	-600	-600
Gen. Effektivisering	-400	-400	-400	-400
Nye tiltak og omstillinger	-1 114	-1 114	-1 114	-1 114
Ramme 2019-2022	34 266	34 266	34 266	34 266

Investeringsbehov og tiltak

I 2019:

Ny bil på Hole arbeidssenter til kjøring av ved og catering.

Et stort behov i overskuelig fremtid:

Behovet for en egnet og større avlastningsenhet og barnebolig er stort. Leieforholdet gjeldende Villa Utsikten er 3 år (2018-2021).

8.5 Areal, byggesak og miljø

Om tjenesteområdet

Tjenesteområdet omfatter overordnet- og detaljplanlegging, behandling av bygge- og delesaker, oppmålingssaker, GIS og kart, naturforvaltning, friluftsliv og miljø. Tjenesteområdet består per i dag av til sammen 11 årsverk.

Overordnede mål

Målsetningen for området er å legge til rette for fremtidig utvikling gjennom rullering av kommuneplanen basert på dagens rammebetingelser, herunder økonomi, befolkningsvekst og nasjonale samferdselstiltak. Kommuneplanens planprogram ble vedtatt i 2018. Det forutsettes også at kommuneplanens samfunnsdel blir vedtatt innen utgangen av 2018. Etterfølgende arbeid med rullering av arealdel fortsetter i 2019.

Det er et mål å legge til rette for ny næringsvirksomhet og bygge opp under eksisterende næring, samt legge til rette for å utnytte de rike kultur- og naturkvalitetene i kommunen til beste for befolkningen og i et godt folkehelseperspektiv.

Saksbehandlingen skal være forutsigbar, gjennomføres innenfor lovpålagte frister og baseres på gjeldende regelverk, kommunale planer og RÅLF. Saksbehandlingen skal videre utføres kostnadseffektivt og til brukernes tilfredshet jf. mål beskrevet i målekortet.

Satsningsområder i 2019

I 2019 skal vi:

- Gjøre oss lettere å forstå
- Jobbe for en mer effektiv og forutsigbar saksbehandling
- Innhente nødvendig bistand på en kostnadseffektiv måte
- Jobbe videre med å bli en enda mer profesjonell "JA" kommune

Vi startet høsten 2018 opp med "klart språk". Dette er en prosess som vil pågå også i 2019. Hensikten med arbeidet er å sørge for en forståelig kommunikasjon med kommunens innbyggere og utbyggere. Erfaringsmessig vil et godt og klart språk redusere klager og henvendelser.

Utover dette er det også utarbeidet en virksomhetsplan med konkrete justerende tiltak som planlegges gjennomført for å oppnå målene.

Felles plankontor ble i 2018 avviklet, og samarbeidspartene vil fortsette plansamarbeid gjennom nettverksmøter. I planavdelingen har man startet opp, og vil videreføre, arbeid med forbedring av rutiner for en mer effektiv behandling av private reguleringsforslag frem til første gangs behandling.

Man tar sikte på å ha inngått en rammeavtale for konsulentbistand og rådgivertjenester i samarbeid med Ringerike kommune i løpet av 2018. Denne avtalen vil bidra til at man i 2019 og tiden fremover vil kunne innhente nødvendig bistand på en mer kostnadseffektiv måte.

Målekort

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	2018	Mål
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	8%	6%	-12%		0%
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	4,0%	3,8%	6,9%		<4,0%
		Medarbeidertilfredshet Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,3	Ikke målt		4,4
		Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,4	Ikke målt	
		Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,0	Ikke målt		4,2
Brukere	Utgve tjenesten i henhold til lovens krav, på en kostnadseffektiv måte, og til brukernes tilfredshet.	Saksbehandlingstid byggesaker 3 ukers frist	KOSTRA skjema	10,9 (dager)	13 (pr sept)	8,9	5,4 (pr sept)	<15 (dager)
		Etterslep oppmåling	Intern statistikk	190 (dager)	139 (pr sept)	12 (pr des)	0	0 (dager)
		Forutsigbarhet i byggesaksbehandlingen	Bedre kommune			ikke målt		4,0
		Fornøyd med byggesaksbehandlingen	Bedre kommune			ikke målt		4,0

Forhold som påvirker driften

Utbygging av Ringeriksbanen og ny E16 (FRE16) vil i 2019 fremdeles utgjøre en utfordring som vil påvirke driften innenfor ulike spekter, og er en utfordring spesielt for det planfaglige miljøet i blant annet arbeidet med rullering av kommunale planer. Oppmålingsavdelingen opplever også en større involvering mot det statlige prosjektet i forbindelse med klarlegging av eiendomsgrenser, det er derfor positivt at man nå har eliminert restansene for oppmålingsaker.

Gode planer er en forutsetning for at kommunen kan styres i den retning man ønsker og det er i planstrategien vedtatt rullering av kommuneplanen, herunder både samfunns- og arealdelen. Dette er ressurskrevende, men også et viktig pågående arbeide. Når planene er vedtatt vil dette bedre den strategiske planleggingen og forenkle saksbehandlingen i enkeltsaker.

Driftsbudsjett

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	9 962	9 962	9 962	9 962
Lønnsvekst 2018 helårseffekt	138	138	138	138
Andre prisjusteringer	100	100	100	100
Reduserte inntekter - redusert aktivitet	544	544	544	544
<i>Budsjettendringer:</i>				
Eiendomsskattekontor til Teknisk	-107	-107	-107	-107
Regionale tiltak - til adm og felles	-1 213	-1 213	-1 213	-1 213
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer	-538	-538	-538	-538
Konsekvensjustert budsjett	9 424	9 424	9 424	9 424
Omstillinger endring plankontor	-400	-400	-400	-400
Reduksjoner konsulentkostnader - nye avtaler	-500	-500	-500	-500
Nye tiltak og omstillinger	-900	-900	-900	-900
Ramme 2019-2022	8 524	8 524	8 524	8 524

Mangel på nye tilrettelagte boligområder har resultert i nedgang av byggesaker. Dette ansees imidlertid å være midlertidig, i påvente av ny utvikling blant annet som et resultat av rullering av kommuneplan og kommunedelplaner og som resultat av planlagt utbygging av Ringeriksbanen og ny E16.

Betalingssetter

Gebyrregulativ for oppmåling, plan og byggesaker er revidert med forslag til ny omstrukturering av satser og beregningsgrunnlag som skal sikre området en forbedret og mer korrekt inntjening gjennom selvkostgebyrene. Det jobbes kontinuerlig med å gjøre beskrivelse og tekster i regulativet brukervennlig og lettfattelig.

8.6 Teknisk / Eiendom

Om tjenesteområdet

Teknisk / Eiendom ble opprettet som eget tjenesteområde i august 2018. Tjenesteområdet omfatter enhetene eiendom herunder boligforvaltning, renhold og vei, vann og avløp (VVA), totalt 34,24 årsverk fordelt på 44 ansatte.

Overordnede mål

Målsetningen for området er å optimalisere tjenestene og eiendomsforvaltningen, slik at vi kan levere best mulig tjenester til innbyggere og brukere av kommunal infrastruktur og kommunal bygningsmasse. Det jobbes målbevisst med effektiv ressursutnyttelse for å oppnå gode resultater i tråd med fremdrift, kvalitet, politiske bestillinger og rammer.

Satsningsområder i 2019

I 2019 skal vi:

- Redusere etterslep på vedlikehold og oppgraderinger.
- Jobbe med kvalitetsforbedringer i tjenestene.
- Bidra til mer miljøvennlig bygningsmasse.
- Jobbe med systemforbedringer.

Teknisk / Eiendom er i ferd med å utarbeide konkurransegrunnlag for egne rammeavtale for elektriker tjenester, rørleggertjenester, tømrertjenester og anleggstjenester. Rammeavtale vil bidra til at man i 2019 og tiden fremover vil kunne innhente nødvendig bistand på en mer forutsigbar og kostnadseffektiv måte.

Eiendom

IK bygg er et program for forvaltning, drift og vedlikehold i kommunale formålsbygg. Programmet er et viktig bidrag til å systematisere informasjonen om kommunale bygninger, noe som vil gi kvalitetsforbedringer. Programmet ble anskaffet i Hole kommune i 2016 og tatt i bruk i 2017 til tilstandsrapporteringer. I 2018 er det etablert planer for vedlikehold og investeringsbehov på eksisterende bygninger. I 2019 vil digital brannbok tas i bruk på alle kommunalt eide særskilte brannobjekter. Renholdsplaner planlegges digitalisert og revidert i egen modul i IK-bygg. Videre fremover innføres digitale rutiner for drift. Hole kommune er med å bidra til videreutvikling og skreddersyng av programvaren gjennom dialog med programutviklere.

Det er et mål å jobbe for en 2 % reduksjon av det årlige energiforbruket.

Renhold

Renhold jobber for å redusere sykefraværet blant egne ansatte. Samtidig er det et mål å effektivisere renholdstjenesten gjennom å øke ytelsen pr tid. Et viktig bidrag for å oppnå både lavere belastninger på ansatte og øke ytelsene er å anskaffe og ta i bruk effektive renholdsmaskiner for gulv.

Vei, vann og avløp

Det er et mål å øke andelen som er tilknyttet kommunalt avløp og redusere lekkasjetall for vannforsyning. Veiavdelingen jobber med kartlegging og statusoppdateringer til prioritering av oppgradering og vedlikehold av det kommunale veinettet.

Vi har videre mottatt henvendelse fra HRA om overtagelse av Svingerud Gjenvinningsstasjon fra januar 2019. Dette blir fulgt opp med videre prosess for forpliktelser og drift.

Målekort

Målekort Hole kommune 2019
Teknisk og Eiendom

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2018	2019	Mål 2020-2023	
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	-8,76%	0%	0%	
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	4,0%	3,8% (pr sept)	<4,0%	
	Tilfredse, indre motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Medarbeidertilfredshet Mestringstro	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,3	4,4	
		Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,4	4,5	
		Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeiderundersøkelse	ikke målt	4,0	4,2	
	Utøve tjenesten i henhold til lovens krav, på en kostnadseffektiv måte, og til brukernes tilfredshet.	Andel av befolkningen tilknyttet kommunalt avløp	KOSTRA	71,7%		>75%	
		Andel av total vannleveranse til lekkasje	KOSTRA skjema	20%		<15%	
		Årlig reduksjon i energiforbruk med basis i 2017	Regnskapstall		-2%	-6%	
		IK-bygg videreutvikles		Tiltaksplaner etableres		Digital brannbok	Digitale rutiner
		Investeringsprosjekter gjennomføres innenfor fremdriftsplan og budsjett	Iht bestilling				
		Revisjon rutiner i Compilo	Årlig revisjon - alle rutiner				
		Bedre kapasitet for Hole RA - skifte kumlokk med innlekk	stk	21 stk	35	35	
		Innmåling av alle brannkummer	%-andel	70%	100% ferdig		
Tilstandsregistrering Skilt (grunnlag for budsjett)		0%	50%	100%			

Forhold som påvirker driften

Utbygging av Ringeriksbanen og ny E16 (FRE16) vil i 2019 fremdeles utgjøre en utfordring som vil påvirke driften innenfor ulike enheter. Flere kommunale bygninger og kommunale anlegg vil måtte flyttes eller legges om som følge av planene i tillegg til at kapasiteter vil måtte økes på kommunal infrastruktur. Dette vil kunne medføre behov for deltakelse ifm.klarlegging av grenser, kapasiteter, prosjektledelse og forhandlinger rundt innløsning av kommunale eiendommer, bygninger og anlegg.

Det er synliggjort behov for å øke kapasiteter på kommunal infrastruktur for å møte fremtidig befolkningsvekst. Teknisk / Eiendom vil bli involvert i kommunale byggeprosjekter for å løse fremtidige kapasitetsbehov.

Driftsbudsjett

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	27 184	27 184	27 184	27 184
Lønnsvekst helårseffekt	332	332	332	332
Årskontroller	253	253	253	253
Beredskapsarbeid	143	143	143	143
Tilleggsleie Vikstunet bortfaller	-398	-398	-398	-398
Andre justeringer	-119	-119	-119	-119
Redusert økning strømutfgifter	-500	-500	-500	-500
<i>Nye politiske vedtak:</i>				
Økt husleie Hunstادتunet	92	92	92	92
Sør-øst 110 IKS - økte kostnader pr inn	193	193	193	193
<i>Budsjettendring:</i>				
Driftsutgifter eiendomsskatt fra Areal	107	107	107	107
Prisjusteringer og andre tekniske justerir	103	103	103	103
Konsekvensjustert budsjett	27 287	27 287	27 287	27 287
Omstillingstiltak og endringsforslag:				
Bønsnesveien 179 (Villa Utsikten)	342	342	342	342
Reduksjon årsverk renhold	-254	-354	-354	-354
Økte husleieinntekter, gjengs leie	-948	-948	-948	-948
Nye tiltak og omstillinger	-860	-1 302	-1 302	-1 302
Ramme 2019-2022	26 427	25 985	25 985	25 985

Årskontroller

Det er forskriftskrav til årlig årskontroll av elektriske anlegg og lekeplassutstyr. Dette er viktige kontroller for å sikre forsvarlige bygninger og lekeplasser. Årskontroller gjennomføres av sertifiserte firmaer.

Beredskapsarbeid

Oppdatering av Hole kommunes overordnede beredskapsplan har synliggjort et behov for å anskaffe eget verktøy for befolkningsvarsling ved større hendelser. Verktøyet er anskaffet i 2018, men budsjettavsetning vil dekke lisenskostnader og kompetansehevende tiltak for nøkkelpersonell.

Tilleggsleie Vikstunet bortfaller

Utleier gjorde i 2015 en standardhevning på varmeanlegget på Vikstunet mot at Hole kommune betalte utgiftene tilbake over en tre års periode. Standardhevningen er nå nedbetalt og utgiftene til tilleggsleie bortfaller i budsjett 2019.

Økt husleie Hundstadtunet

KS ga i sak 049/18 Rådmannen fullmakt til å inngå ny leieavtale for Hundstadtunet. Nye leieavtale medfører en økning i husleieutgiftene.

Sør-Øst 110 IKS – økte kostnader pr innbygger

KS vedtok i sak 050/18 etablering av ny selvskapsavtale til erstatning for Vestviken 110 IKS. Ny selvskapsavtale medfører en økning i kostnadene pr innbygger.

Midler til investering

- **Energiøkonomiseringsprosjekt (ENØK) for kommunale bygninger**
Det settes av midler til energiøkonomisering til utskifting av gamle lysarmaturer i kommunale bygninger og til forbedring og optimalisering av energibruk og styring.
- **Forbud mot bruk av fyringsolje til oppvarming**
Det er vedtatt forbud mot fyringsolje fra 1. januar 2020. Det fremmes egen politisk sak for valg av strategi for å møte forbudet (arkivsak 18/1567). Det foreslås en budsjettavsetning på kr 500.000,- til nødvendige tiltak til gjennomføring i 2019.
- **Gressklippere**
Holeværingen har meldt behov for en ny gressklipper til bruk på idrettsbaner på Svendsrud. Det settes av midler til dette og til utskifting av en gressklipper som benyttes på kommunale eiendommer. Dette vil bedre utføringen av grønt skjøtsel.
- **Materiell og utstyr - Eiendom.**
Det er behov for å kjøpe biler til erstatning for private biler som benyttes av driftsteknikere i dag. Vi legger i det påfølgende opp til kjøp av brukte leasingbiler eller tilsvarende. En bil vil bli brukt av team ved at 2-3 driftsteknikere deler bil til tjenestebruk.
- **Kontraktsforpliktelse og grunnerv**
Det er behov for å sette av budsjettmidler til erverv av grunn og ivareta kontraktsforpliktelser i prosjekter ved kjøp og salg av grunn.
- **Ny feiekost til traktor**
- **Lekeplassutstyr**
Oppgradering av lekeplassutstyr etter behov avdekket gjennom årskontroll.
- **Oppgradering kommunale veier**
Avsetning vil gjøre det mulig å heve standarden på veivedlikeholdet.
- **Takoverbygg scene Sundvollstranda**
Det settes av midler til nytt permanent tak for å beskytte konstruksjonen og bedre funksjonaliteten på scenen på Sundvollstranda.
- **Økt budsjettavsetning prosjekt 0360 Oppgradering kommunale bygninger**
Budsjettavsetning for oppgradering av kommunale bygg økes til en årlig avsetning fra 0,5 millioner til kr 1 millioner kroner pr år.
- **Sollihøgda renseanlegg**

Planleggingen er igangsatt, men prosjektet er påvirket av flere ulike faktorer som har konsekvenser for valg av løsning og som må avklares nærmere. Det som er avsatt midler som skal sikre gjennomføring uavhengig av valgt løsning.

- **Hole Renseanlegg**

Fylkesmannen har pålagt etablering sekundærrensing. Dette er derfor synliggjort i den langsiktige investeringsplanen.

HØRNING

8.7 Kultur og fritid, kirken

Om tjenesteområdet

Tjenestestedet Kultur og fritid har «et rikere liv gjennom opplevelse og deltagelse» som mål. Kultur og fritid omfatter kulturvern, biblioteket, frivilligsentralene, fritidsklubben HighFive, kunstformidling, den kulturelle skolesekken og - spaserstokken, tilrettelegging for pilegrimsleden, kulturskolen, samarbeid med kulturaktører, idretten, lag og foreninger, spillemiddelordningen, salg av bygdebøker, deler av friluftslivet.

Kulturloven tydeliggjør kommunens ansvar for å legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet og å sikre at alle kan få anledning til å delta i kulturaktiviteter. Kultursatsning gir en attraktiv kommune med mangfold av tilbud, som gir bolyst, deltagelse, opplevelser og positiv oppvekst.

Tjenestområdet gir også tilskudd til kirkelig fellesråd og andre trossamfunn. Kirken har ansvar for drift og vedlikehold av kirkekontor, personal, gravplassene, kirker, kapell og materiell etter driftstilskudd fra kommunen.

Kommuneplanens overordnede mål

Kommuneplanens samfunnsdel borger for "det gode liv" basert på kultur og natur.

Det gode liv er utbrodert med særlig satsning på;

- Ivaretagelse av kongehistorie og pilegrimsleden
- Oppvekstvilkår for barn og unge 13-19 år
- Samarbeid med frivillige
- Kulturskole
- Idrett i bredde
- Et sted å være, fritidsklubbaktivitet og uorganisert idrett
- Medvirkning av barn og unge
- Ressursfordeling og handlekraft til de som jobber med barn og unge

Satningsområder i 2019

Satningsområder i 2019

- Kultur og fritid skal fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle får mulighet til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk
- Barn og unge og samarbeide med frivillige er prioritert satsningsområde
- Sikre kirken gode rammevilkår

Hole bibliotek

Hole bibliotek tilbyr et variert utvalg av tjenester til publikum. Formidling av litteratur og informasjonsvirksomhet er noe av det viktigste. Biblioteket har særlig fokus på barn og unge og fungerer som skolebibliotek. Biblioteket skal tiltrekke seg flere brukere gjennom aktiviteter som skaper mer liv i biblioteket. Biblioteket følger strategi *2015-2020 Bedre liv med biblioteket-mer liv i biblioteket*. Biblioteket vil utrede ubetjent åpningstid og selvbetjening for å gi et bedre og mer fleksibelt bibliotektilbud.

Hole kulturskole

Kulturskolen skal gi opplæring av høy faglig og pedagogisk kvalitet til alle barn og unge som ønsker det. Formålet med opplæringa er å lære, oppleve, skape og formidle kulturelle og kunstneriske uttrykk med ivaretagelse av både bredde og talent. Kulturskolen er også en ressurs for andre kulturtilbud. Kulturskolen er i endring i retning av nasjonal rammeplan for kulturskolene *Mangfold og fordypning*.

Frivilligsentralene

Frivilligsentralene er en del av Kultur og fritid, organisert med styrer, daglig ledere og årsmøte som vedtar årlige handlingsplaner. Frivilligsentralene tar ansvar for flere større kulturarrangement og tiltak.

Hole frivilligsentral

Hole frivilligsentral er en møteplass med daglige aktiviteter og er et kontaktpunkt for de som trenger hjelp og de som ønsker å gjøre en frivillig innsats. Frivilligsentralen har utviklet seg til å være arrangør og samarbeidspartner i flere store kulturarrangement.

Hole Ungdomsfrivilligsentral

Hole ungdomsfrivilligsentral er landets eneste frivilligsentral for barn og ungdom. Her gjøres frivillig innsats rettet mot barn og unge. Hovedaktivitetene er drift av fritidsklubben High Five, LANsamlinger, skatehallen og aktivitetstilbud for ungdom om sommeren.

Kultur og fritid gir tilskudd for å sikre tilbud gjennom Buskerudmuseene, Ringerike kultursenter, Flerbrukshallen Hønefoss Arena, DNT og Skiforeningen. En del av satsningen på samarbeide med frivillige er tilskudd til lag og foreninger innen velferd, kultur og idrett.

Kompenserende tiltak og kompensasjon for konsekvenser av vei og bane for fysisk aktivitet og friluftsliv. Forhandlinger om kompensasjon med FRE16 og nye løsninger for fysisk aktivitet og friluftsliv blir prioritert i 2019.

Målekort

Perspektiver	Mål	Måleindikator	Målemetode	2015	2016	2017	2018	Mål
Økonomi	Holde vedtatt budsjett	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap	1,45%	9%	1%		0%
Medarbeidere	Friske og produktive medarbeidere som er på jobb	Sykefravær	Intern statistikk	2,2	3%	3,7	3,3 pr juli	mindre enn 5%
	Tilfredse, inдре motiverte medarbeidere som mestrer jobben og skaper gode resultater	Medarbeidertilfredshet Mestringsstro	Medarbeider-undersøkelse	Ikke målt	4,3	Ikke målt	ikke målt	4,3
		Medarbeidertilfredshet Mestringsorientert ledelse	Medarbeider-undersøkelse	Ikke målt	3,4	Ikke målt	ikke målt	3,9
	Medarbeidertilfredshet Selvstendighet/autonomi	Medarbeider-undersøkelse	Ikke målt	4,5	Ikke målt	ikke målt	4,5	
Brulere	Innbyggertilfredshet med kulturtenestene	Tilbud om kulturopplevelser og deltakelse for barn, voksne og eldre	Innbyggerundersøkelse		58,9 poeng i innbyggerundersøkelsen i 2013. Dette var et fall på -10,8 fra 2009	Ikke målt	ikke målt	60
	Opprettholde antall utlån av medier og besøk til biblioteket	bruk av biblioteket	Utlån registreres Telling av besøk Kostrarapportering	Biblioteket har ca 21 000 utlån og ca 14 500 besøk	Biblioteket har ca 22 000 utlån og ca 17 000 besøk.	Ca 21500 utlån og 17500 besøk	Ca 21300 utlån 17600 besøk	22 000 utlån 17 500 besøk
	Mer systematisk tilrettelegging for frivillighet	Utarbeidelse og forankring av frivillighetspolitikk med; kartlegging, anerkjennelse og tilrettelegging for mangfold av frivillighet.	Prosess og vedtak. Systematisk tilrettelegging gjennom tilskudd og samarbeid. Oversikt over mangfold av tilrettelegging innen velferd, kultur og idrett		Oppstart temaplan frivillighetspolitikk	Frivillig- hetspolitikk er innarbeidet i plan-program kulturplan	Frivillighetspolitikk er en del av forslag til Kulturplan	Høring og vedtatt kulturplan
	Deltakelse i kulturskolen	Muligheter til deltagelse i kulturskolen	Elevlister og ventelister.	338 Elevplasser	278 elevplasser og ca. 60 barn på venteliste	289 elevplasser og 79 barn på venteliste	Vår 280 elever Høst 210 elever	230 elev- plasser

Forhold som påvirker driften

Antall søkere til kulturskolen har gått ned. Det er flere alternativer og velge mellom for innbyggerne. Elvtallet i kulturskolen har gått ned fra 280 til 210 elever. I det konsekvensjusterte budsjettet er kulturskolen redusert for tilpasning til lavere elevtall.

Buskerud fylkeskommune faser i 2019 ut muligheten til å søke om tilskudd til den kulturelle spaserstokken.

Driftsbudsjett

1000 kr	Økonomiplan			
	2019	2020	2021	2022
Vedtatt budsjett 2018	12 291	12 291	12 291	12 291
Lønnsvekst 2018 helårseffekt	247	247	247	247
Kulturskolen tilpasning redusert elevtall	-239	-239	-239	-239
Tilbakeføring FS 019/18 Sundvollen brygge	-75	-75	-75	-75
Andre justeringer	-90	-90	-90	-90
Prisjusteringer og andre tekniske justeringer	-157	-157	-157	-157
Konsekvensjustert budsjett	12 134	12 134	12 134	12 134
Nye tiltak:				
Kirken - kompensasjon lønnsvekst	105	105	105	105
Bøsnes kirke - kartlegging forprosjekt restaurering kirkekunst	137			
Andre trossamfunn - relatert til økning kirk	9	9	9	9
Holeværingen- bidrag kjøp gressklipper	-150			
Omdisponering til Den kulturelle spasersto	25	25	25	25
Redusere den kulturelle skolesekken	-30	-30	-30	-30
Økt brukerbetaling	-64	-64	-64	-64
Nye tiltak og omstillinger	32	45	45	45
Ramme 2019-2022	12 166	12 179	12 179	12 179

Betalingssetser**Kulturskolen**

Semesteravgiften er økes i kulturskolen fra kr 1650 til 1750.

Materialavgiften er tillegg som er økt i pris.

Semesteravgift	1750
Material musikal	350
Kulturmix, kunst og teater	300
Musikkbhg, instrumenter	100
Piano, kor, dans	50
Skyss	700

Halleie i Kleivhallen økes med 2,8% (Inntekten føres til Eiendom)

Innstilling tilskudd til kirkens investeringer 2019

Rådmann innstiller på tilskudd til kirken for investering i delfinansiering av sprinkelanlegg i Bønsnes kirke og siste del av gravplassutvidelse.

Siste del av gravplassutvidelse og investeringer i bygg og inventar inntil kr 4 500 000

Siste del av gravplassutvidelsen inneholder navnet minnelund, barnelund navnet, anonymt og mekkavendt felt. Kirken kan prioritere andre investeringstiltak i budsjettsøknaden innenfor investeringsrammen for gravplassutvidelse.

Delfinansiering av Sprinkling Bønsnes kirke kr 650 000

Riksantikvaren har åpnet søknadsordning for brannsikring av middelalderkirker. Kirken har i dialog med Rådmann søkt midler til brannsikring av Bønsnes kirke. Brannsikringen innebærer graving av vann fram til Bønsnes kirke og sprinkelanlegg. Kostnadene er 1,3 mill. Riksantikvaren har gitt tilsagn om tilskudd kr 650 000 under forutsetning av gjennomføring i 2019. Det er usikkert om søknadsordningen blir videreført.

Tilskudd andre trosretninger følger tilskudd til kirken etter antall medlemmer i kommunen.

Konsekvenser for brukere, pårørende, ansatte og samfunn:

Kirken i Hole trenger handlingsrom til å utføre sitt mandat på tilfredsstillende måte. Kirken er avhengig av at kommunen bevilger midler til drift og vedlikehold i samsvar med kirkeloven.

Kirkens budsjettsøknad for 2019 følger som vedlegg til budsjettsaken. Kirken har lagt en 4-årsplan for drift og investering i sin budsjettsøknad.

Kostratall for tilskudd til den norske kirke

	Hole 2016	Hole 2017	Bærum 2016	Jevnaker 2016	Nord- Aurdal 2016	Ringerike 2016	Modum 2016	Skaun 2016	Kostragruppe 08
Prioritet									
Netto dr.utg. pr. innb. 390 Den norske kirke (B)	290	544	448	690	734	592	472	310	480
Netto driftsutgifter til funksjon 392 tilskudd til tros- og livssynssamfunn pr. innbygger	38	82	134	66	15	50	54	17	52
Netto driftsutgifter til funksjon 392 tilskudd til tros- og livssynssamfunn pr. innbygger i kro(B)	38	82	134	66	15	50	54	17	52
Netto driftsutgifter til funksjon 390,393 pr. innbygger i kroner	364	726	550	690	736	675	683	514	546
Netto driftsutgifter til funksjon 390,393 pr. innbygger i kroner(B)	364	726	550	690	736	675	683	514	546
Netto driftsutgifter, kirke, i prosent av totale netto driftsutgifter	0,8 %	1,5 %	1,2 %	1,4 %	1,2 %	1,3 %	1,3 %	1,0 %	1,1 %
Netto driftsutgifter, kirke, i prosent av totale netto driftsutgifter(B)	0,8 %	1,5 %	1,2 %	1,4 %	1,2 %	1,3 %	1,3 %	1,0 %	1,1 %
Dekningsgrad									
Medlem og tilhørige i Dnk i prosent av antall innbyggere(B)	72,4 %	71,8 %	64,6 %	80,8 %	82,8 %	75,3 %	79,1 %	85,4 %	76,5 %

9 Strategisk samarbeid, eierskap og prosjekter

9.1 Interkommunale samarbeid

Hole kommune samarbeider med flere kommuner om blant annet produksjon av ulike kommunale tjenester. Noen av samarbeidsområdene har økonomisk konsekvens ift driftsbudsjettet ved at kommunen kjøper tjenestene av andre kommuner. Disse tjenestene erstatter kommunal egenproduksjon helt eller delvis.

- Interkommunal legevakt
- Brann og redning, feiertjenester
- Samarbeid om skatteoppkreverfunksjonen
- Renovasjon (HRA AS)
- Revisjon (Buskerud Kommunerevisjon IKS)
- Interkommunalt arkiv (IKA IKS)
- Landbrukskontoret for Ringerike og Hole
- SLT-prosjektet, kriminalforebyggende arbeid rettet mot barn og unge
- BTV-innkjøp, innkjøpsamarbeid (rammeavtaler)
- Leie av omsorgsplasser
- Krisesenteret

9.2 Eierinteresser

Kommunen har også interesser i andre samarbeidsprosjekter og selskaper, som eksempler nevnes Ringeriks-kraft AS og KLP. Ved positive resultater i selskapene kan kommunen motta utbytte fra disse.

Eierskapsmelding for Hole kommune ble vedtatt i 2011 og oppdateres årlig.

10 Investeringsplan 2019-2022

Skille mellom investeringer og drift

For at det skal være en investering forutsettes blant annet at tiltaket:

- Har en økonomisk levetid på minimum 3 år.
- Har en anskaffelseskostnad på minimum kr. 100.000 (i løpet av prosjektperioden).
- Er en påkostning som øker anleggets bruksverdi, kapasiteten, funksjonaliteten eller endrer bruksområdet.

Investeringstakten må stå i samsvar med kommunens driftssituasjon.

Økonomiplanen må synliggjøre kommunens evne til å betjene gjelden.

Investeringene kan finansieres gjennom egenkapital (avsatte midler fra tidligere år, tilskudd, overføring fra drift, salgsinntekter) eller ekstern finansiering i form av lån.

Investeringer vil kunne medføre driftskonsekvenser i form av økte rente- og avdragsutgifter. Investering i nye bygninger vil i tillegg medføre økte FDV utgifter (forvaltnings-, drifts- og vedlikeholdsutgifter).

For å skape rom for driftskonsekvensene av nye investeringer må i de aller fleste tilfeller det eksisterende driftsnivået reduseres. Ut fra dette vil det være særdeles viktig å vurdere nødvendigheten av hver ny investering før den vedtas.

Hole kommune har store investeringsbehov fremover. Langsiktig drifts- og investeringsanalyse 2018-2038 legges til grunn for forslag til investeringsplan fremover. I kapittel 2.3.1 gjøres rede for økonomiske fremskrivninger og forutsetninger. Det forutsettes at årlige avdrag på investeringslån ikke skal overstige 4% av driftsinntektene. I analysen synliggjøres ulike scenarier. Alle scenariene ser på driftsbudsjettet – og hvor stort rom driftsbudsjettet har til betjening av lån (renter og avdrag belaster driften) samt avsetning til fond/overføring til investeringsbudsjettet.

Analysen viser at kommunen har lite rom for nye låneopptak dersom man ikke klarer å opprettholde et tilfredsstillende nivå på netto driftsresultat og avsette midler til egenfinansiering. Handlingsrommet for investeringer økes derom man har andre finansieringskilder i form av oppsparte midler på fond i tillegg eventuelle salgsinntekter og tilskudd/spillemidler.

I løpet av 2019 legges følgende plan til grunn:

- Planlegge utvidelse Hole ungdomsskole
- Avklare beste løsning for barnehagene
- Mulighetsstudie omsorgsboliger/erstatningsboliger/sykehjem (FRE16)

Investeringsplan 2019-2022 - ikke rentable investeringer

(Beløp inkl mva) i 1000 kr	Tidl vedtatt	Fase	2019	2020	2021	2022	Sum 2019-22	Sum totalt
Adm og fellesutgifter								
IT i Hole kommune - investeringer felles				1 000	1 000	1 000	3 000	3 000
IT i Hole kommune - ny server og lagringsløsning			1 475				1 475	1 475
IT - trådløst nett avklare med revisjon	300		400				400	700
IT - IPAD til folkevalgte (valg 2019)			105				105	105
IT - E-handelsløsning - overføring fra 2018	400						0	400
							0	0
							0	0
Skoler								
Bærbare PC til elevene på HUS		Årlig	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	4 000
Utvidelse Hole ungdomsskole planlegging	1600						0	1 600
Bærbare pc-er ansatte i Holeskolen			1 000			1 000	2 000	2 000
Digitalt utstyr			400	300	200	200	1 100	1 100
Bærbare pc-er barneskoleelever			500	500	500	500	2 000	2 000
Pulter og stoler			500	400	300	200	1 400	1 400
							0	0
							0	0
Barnehager								
Behov - utskifting lekeapparater - se Teknisk drift/eiendom							0	0
							0	0
							0	0
Kultur og fritid, kirken								
Kirkegårdsutvidelse trinn 3 og 4 - kommunalt tilskudd	4725		4 500				4 500	9 225
Brannsikring Bønsnes kirke - kommunalt tilskudd			650				650	650
							0	0
							0	0
Pleie og omsorg								
Veldferdsteknologi - se drift							0	0
							0	0
TTF - Bil kjøring av ved og catering (utskifting)			200				200	200
							0	0
							0	0
Teknisk eiendom								
Oppgradering kommunale bygg		Årlig	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	4 000
Kommunale veger oppgradering		Årlig	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	4 000
Gatelys - armaturer (nye krav)			400	400			800	800
Renhold effektive løsninger - maskiner				100			100	100
ENØK prosjekt			200	200	100		500	500
Forbud mot bruk av fyringsolje - tiltak			500				500	500
To gressklippere Vik skole og Svensrudmoen			700				700	700
Kjøp av tj.biler driftsteknikere			500				500	500
Kontraktsforpliktelser og grunnnerv			200				200	200
Lekeplassutstyr			500	500	300	300	1 600	1 600
Sundvollen scene - takoverbygg			250				250	250
Regionalt plankontor - verbalvedtak			1 700				1 700	1 700
Ny feiekost til traktor - netto utgift			120				120	120
Sum ikke-rentable investeringer			17 800	6 400	5 400	6 200	35 800	42 825

	Tidl. vedtatt	Fase	2 019	2 020	2 021	2 022	sum 2019-2022	Sum totalt
Sollihøgda renseanlegg/vannverk	1500	Plan					0	1 500
Hole renseanlegg Helgelandsmoen			2 500			11 000	13 500	13 500
Hovedplan vann		Årlig	1 200	1 200	1 200	1 200	4 800	4 800
Hovedplan avløp		Årlig	1 500	1 500	1 500	1 500	6 000	6 000
							0	0
Sum rentable investeringer			5 200	2 700	2 700	13 700	24 300	25 800
Sum investeringer totalt			23 000	9 100	8 100	19 900	60 100	68 625

Investeringene inndeles i to kategorier: ikke rentable og rentable investeringer. Investeringer innenfor vann og avløp samt byggesak er rentable, idet de på sikt finansieres gjennom avgifter og gebyrer fra kommunens innbyggere (selvkost). Øvrige investeringer regnes som ikke rentable.

Tiltakene er nærmere omtalt under de enkelte tjenestestedene.

Investeringsplan - totaloversikt inklusiv finansiering

(1 000 kr)	2 019	2 020	2 021	2 022	Sum 2019-22
Investeringer i anleggsmidler	23 000	9 100	8 100	19 900	60 100
Egenkapitaltilskudd KLP	1 350	1 422	1 464	1 508	5 744
Kjøp av aksjer					0
Utlån og forskuttering	10 000				10 000
Avdrag på utlån - startlån	654	654	654	654	2 615
Ekstraordinær avdrag på lån omsorgsoliger					0
Avsetning ubundet investeringsfond - HUS mm			4 000		4 000
					0
FINANSIERINGSBEHOV	35 004	11 176	14 218	22 062	82 459
Bruk av lånemidler investeringer	-20 429	-8 229	-1 384	-7 038	-37 080
					0
Bruk av lånemidler startlån	-10 000				-10 000
Momskompensasjon investeringer (fra 2014)	-2 421	-870	-734	-843	-4 869
Inntekter fra salg av anleggsmidler					0
Tilskudd til investeringer omsorgsboliger					0
Salg av eiendom Sundvollen og Sollihøga barnehager					0
Mottatt utlån Ringeriks-kraft nett			-4 000		-4 000
Mottatte avdrag på utlån - startlån	-654	-654	-654	-654	-2 616
Salg av aksjer					0
Sum ekstern finansiering	-33 504	-9 753	-6 772	-8 535	-58 565
Overført fra driftsbudsjettet	-150				-150
Bruk av ubundet inv.fond	-1 350	-1 422	-1 464	-1 508	-5 744
Bruk av disposisjonsfond			-5 981	-12 018	-17 999
Overføring fra driftsbudsjettet	-1 500	-1 422	-7 445	-13 526	-23 893
SUM FINANSIERING	-35 004	-11 175	-14 217	-22 061	-82 458
Udekket / udisponert	0	0	0	0	1

Totalt finansieringsbehov i 2019 er 35 mill kr, herav 10 mill kr til videreutlån fra Husbanken (startlån).

I tillegg til investeringer i bygg og anlegg på 23 mill kr skal kommunen årlig innbetale egenkapitaltilskudd KLP (pensjonsleverandør). Prognose for 2019 er 1,35 mill kr. Egenkapitaltilskudd og kjøp av aksjer kan ikke lånefinansieres og det er lagt til grunn bruk av ubundet investeringsfond.

Låneopptak, utbetalinger og innbetalinger i form av avdrag startlån skal også føres i investeringsregnskapet. Det er lagt til grunn 10 mill kr i startlån i 2019.

Utlånsavtale med Ringerikskraft-nett på 4 mill kr forfaller i sin helhet med 4 mill kr den 31.12.2020 og det er lagt til grunn at midlene avsettes til ubundet investeringsfond til finansiering av fremtiggende investeringer.

Momskompensasjonstilskudd fra staten knyttet til investeringer er med å bidra som egenkapital til finansiering av investeringsutgiftene.

11 Kommunale gebyrer

- VA (Vann og avløp) og Plan, oppmåling og byggesak har egen gebyreglement som følger budsjettsaken.
- Feieavgift vedtas av Ringerike kommune jf avtale om Brann- og redningstjenester.
- Renovasjon vedtas av HRA AS – interkommunalt samarbeid.

HØRNING

	MVA	2018		2019		Endring 2018-19
		Inkl mva	Ekskl mva	Inkl mva		
Renovasjon (HRA) - fastsettes av HRA						
Boligrenovasjon, stativ/kr pr år	Ja	3 162,50	2 733,00	3 416,25		8,0 %
Hytterrenovasjon, oppsatte samledunker kr pr år	Ja	1 250,00	1 080,00	1 350,00		8,0 %
<i>For mer informasjon se www.hra.no</i>						
Feieavgift (Brann og redning, fastsettes av Ringerike kommune)						
Feie og tilsynsavgift kr pr pipeløp pr år	Ja	437,50	371,00	463,75		6,0 %
<i>(for mer info se www.ringerike.kommune.no)</i>						
Barnehager pr måned:						
Endring maksimalpris fra 1. januar 2019 (jfr Statsbudsjettet for 2019)						
100% plass	Nei	2 910,00	2 990,00	2 990,00		2,7 %
60 % plass	Nei	2 185,00	2 245,00	2 245,00		2,7 %
Søskenmoderasjon barn nr 2		30 %	30 %	30 %		
Kostpenger hel plass, kr./måned	Nei	233,00	239,00	239,00		2,6 %
Kostpenger 60% plass kr/måned	Nei	140,00	144,00	144,00		2,9 %
Kostpenger naturbarnehagen	Nei	207,00	213,00	213,00		2,9 %
Kostpenger 60% plass naturbarnehagen	Nei	116,00	119,00	119,00		2,6 %
Endring maksimalpris fra 1. august 2019 (jfr Statsbudsjettet for 2019)						
100% plass	Nei	2 990,00	3 040,00	3 040,00		1,7 %
60 % plass	Nei	2 245,00	2 283,00	2 283,00		1,7 %
Søskenmoderasjon barn nr 2		30 %	30 %	30 %		
Kostpenger hel plass, kr./måned	Nei	239,00	243,00	243,00		1,7 %
Kostpenger 60% plass kr/måned	Nei	144,00	146,00	146,00		1,4 %
Kostpenger naturbarnehagen	Nei	212,00	215,00	215,00		1,4 %
Kostpenger 60% plass naturbarnehagen	Nei	119,00	121,00	121,00		1,7 %
Skolefritidsordning pr mnd - 11 mnd:						
100 %	Nei	3 000,00	3 083,00	3 083,00		2,8 %
80 %	Nei	2 465,00	2 533,00	2 533,00		2,8 %
60 %	Nei	1 845,00	1 896,00	1 896,00		2,8 %
50 %	Nei	1 615,00	1 660,00	1 660,00		2,8 %
40 %	Nei	1 260,00	1 295,00	1 295,00		2,8 %
Søskenmoderasjon		25 %	25 %	25 %		0,0 %
Kostpenger hel plass, kr./måned	Nei	226,00	232,00	232,00		2,7 %
SFO morgenåpent			-			
100 %	Nei	600,00	617,00	617,00		2,8 %
80 %	Nei	492,00	506,00	506,00		2,8 %
60 %	Nei	372,00	383,00	383,00		3,0 %
50 %	Nei	312,00	321,00	321,00		2,9 %
40 %	Nei	252,00	259,00	259,00		2,8 %
20 %	Nei	132,00	136,00	136,00		3,0 %
Dersom noen trenger tilsyn bare en dag (såfremt det er morgenåpent)	Nei	50,00	51,00	51,00		2,0 %
Kulturskole:						
Kulturskolekontingent pr halvår (Note 2)	Nei	1 650,00	1 750,00	1 750,00		6,1 %
*Skyssoordning og materialavgift kommer i tillegg	Nei					-
Søskenmoderasjon, 1. søsken i %		15 %	15 %	15 %		
Søskenmoderasjon, 2. søsken i %		25 %	25 %	25 %		
Halleie Kleivhallen:						
Ordinær timepris hele hallen	Nei	364,00	374,00	374,00		2,7 %
Ordinær timepris halve hallen	Nei	182,00	187,00	187,00		2,7 %
Eiendom leie av (ny fra 2019)						
Leie av gymsal til private (også ansatte i Hole kommune) eller kommersielle aktører - timeleie	Nei			150,00		
Leie av samfunnssal til private (også ansatte i Hole kommune) eller kommersielle aktører - pris pr arrangement	Nei			1 000,00		
Lading av el.biler på kommunal grunn betales for etter den til enhver tid gjeldende sats	Nei					

	MVA	2018		2019		Endring 2018-19
		Inkl mva	Ekskl mva	Inkl mva	Inkl mva	
Pleie, rehabilitering, omsorg:						
Trygdeboliger		20% av inntekt	35% av inntekt	35% av inntekt		
Omsorgsboliger Vikstunet, Sundjordet og Vik Torg		33-35% av inntekt	35% av inntekt	35% av inntekt		
Levekostnader Sundjordet		6 868,00	7 060,00	7 060,00		2,8 %
Trygghetsalarm digital, kr/måned	Nei	364,00	374,00	374,00		2,7 %
Brannalarm tilknyttet trygghetsalarm	Nei	24,00	25,00	25,00		4,2 %
Middagsombringning	Nei	94,00	107,00	107,00		13,8 %
Hjemmehjelp, under 2 G *statlig bestemt (Note 1)	Nei	205,00	205,00	205,00		0,0 %
Hjemmehjelp 2 - 3 G *	Nei	1 200,00	1 236,00	1 236,00		3,0 %
Hjemmehjelp 3 - 4 G *	Nei	1 900,00	1 957,00	1 957,00		3,0 %
Hjemmehjelp 4 - 5 G *	Nei	2 800,00	2 884,00	2 884,00		3,0 %
Hjemmehjelp over 5 G *	Nei	3 500,00	3 605,00	3 605,00		3,0 %
Timesats	Nei	420,00	432,00	432,00		2,9 %
Dosepakk av medikamenter pr mnd		316,00	325,00	325,00		2,8 %
Transport til dagsenter	Nei	52,00	53,00	53,00		1,9 %
Dagsenter	Nei	116,00	119,00	119,00		2,6 %
Langtidsopphold sykehjem			Statlig bestemt	Statlig bestemt		
Korttidsopphold kr / døgn - statlig regulert (Note 1)	Nei	160,00	160,00	160,00		0,0 %
Dag/nattopphold på institusjon - statlig regulert (Note 1)	Nei	80,00	80,00	80,00		0,0 %
Salg av krykker	Nei	250,00	257,00	257,00		2,8 %
Doppsko til krykker	Nei	110,00	113,00	113,00		2,7 %
Ispigger til krykker	Nei	155,00	159,00	159,00		2,6 %
Gebyr skjenkebevilling						
Enkeltanledninger - ambulerende bevilgning	Nei	340,00	340,00	340,00		0,0 %
Minstegebyr skjenkebevilling, omsetningsavhengig	Nei	4 800,00	4 800,00	4 800,00		0,0 %
Salgsbevilling (handel, omsetning), minstegebyr	Nei	1 480,00	1 480,00	1 480,00		0,0 %
Bevillingsgebyr salg av tobakk, minstegebyr			4 500,00	4 500,00		0,0 %
Bevillingsgebyr salg av tobakk (midlertidig salgssted), minstegebyr			1 200,00	1 200,00		0,0 %
* G=folketrygdens grunnbeløp= kr. 96.833 pr 1.5.2018						
Note 1: Fastsatt av Helse og omsorgsdepartementet i rundskriv I-1/2018						
Note 2: Gjelder fra og med høsten 2019						